

Rapport om nationellt kontrollprojekt slakteri 2022

Foto: Länsstyrelsen

Projektgruppen har bestått av:

Anne Wilhelmsson, Länsstyrelsen Östergötland

Helén Löfblad, Länsstyrelsen Västernorrland

Ingrid Ragnarsson, Länsstyrelsen Norrbotten

Karin Eklund, Länsstyrelsen Kalmar

Malin Larsson, Länsstyrelsen Skåne (från och med oktober 2022)

Mattias Gårdlund, Länsstyrelsen Skåne (till och med september 2022)

Sonia Ögren Kull, Länsstyrelsen Skåne (från och med oktober 2022)

Ulrike Segerström, Länsstyrelsen Södermanland

Adjungerad: Lotta Berg, Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU)

Innehållsförteckning

Rapport om nationellt kontrollprojekt slakteri 2022	1
Sammanfattning.....	3
Bakgrund och förarbete	3
Projektplan	4
Förberedelser	4
Kontrollarbete i projektet.....	5
Resultat	6
Antal kontroller	6
Storlek på slakterier.....	8
Kontrollresultat för samtliga kontroller	9
Kontrollresultat uppdelat efter kategori och djurslag	16
Bedövning och bedövningsmetoder.....	28
Slutsatser.....	31
Uppmärksamhet och kunskapsspridning	31
Kompetensutveckling, samsyn och likvärdighet	31
Stärkt efterlevandegrad.....	32
Investeringar och djurskyddsnytta.....	32
Myndigheter och regelverk	33
Samverkan.....	33
Fortsatt arbete och önskemål	34
Samarbete mellan kontrollmyndigheterna.....	34
Ökad regional samverkan.....	34
Ökad nationell samverkan.....	34
Utbildning och kompetensutveckling.....	35
Relevanta länkar.....	35
Projektgruppens tack	35
Bilagor	36

Sammanfattning

Under år 2022 genomförde landets länsstyrelser ett gemensamt kontrollprojekt rörande djurskydd på slakterier. Två tredjedelar av landets slakterier har kontrollerats inom projektet. Projektgruppen bedömer att projektet har resulterat i en bra överblick rörande efterlevnaden av djurskyddslagstiftningen på landets slakterier. Det har samlats in en stor mängd data som genom denna rapport presenteras i olika brytningar. Projektet har inneburit en kompetenshöjning, inte bara för kontrollmyndigheten, utan även för verksamhetsutövare inom slakteriföretagen. Projektet har också genererat ett resultat som påvisar delar inom lagstiftningen som med fördel kan förtydligas och vidareutvecklas. Metodstödet som tagits fram inför projektet har varit till stor hjälp vid kontrollarbetet och kan i framtiden förhoppningsvis ligga till grund för en komplett kontrollvägledning.

Resultatet av utförda kontroller genererar en bild av att hantering av djur och praktiska moment så som bedövning och avblodning generellt utförs på ett tillfredsställande sätt och att många av de brister som noterats kan kopplas till standardrutiner och övrig dokumentation. En handfull slakterier har varit helt utan brister och knappt hälften av slakterierna har brister endast vad gäller standardrutinerna. Så många som 25 av de vanligaste bristerna som konstaterats vid utförda kontroller är kopplade till dokumentation. Det har dock i flera fall uppmärksamats allvarliga brister rörande genomförandet av bedövning och det tycks finnas behov av kompetensutveckling vad gäller denna kritiska punkt.

De kontroller som utförts efter projekttidens slut har utförts med samma kontrollmetodik som i projektet vilket ger en större likvärdighet i det fortsatta kontrollarbetet.

Bakgrund och förarbete

Under 2020 såg en myndighetsgemensam arbetsgrupp med representanter från Jordbruksverket, Livsmedelsverket och länsstyrelserna över hur djurskyddsarbetet på slakterierna kan bedrivas mer proaktivt, hur samarbetet mellan myndigheterna kan fungera mer effektivt samt tydlighet kring roller och uppdrag. Ett av förslagen som togs fram var ett nationellt kontrollprojekt i vilket länsstyrelserna utför kontroller på slakterier med huvudfokus på revision av standardrutiner. Den förväntade effekten av ett sådant projekt var att höja den grundläggande nivån på djurskyddet och

efterlevnaden av djurskyddslagstiftningen, få djurskyddskontroll i samband med slakt att bli mer likriktad, effektiv och riskbaserad samt att eventuellt kunna främja konkurrensjämlighet mellan slakteriföretagen.

Projektplan

En projektplan togs fram där projektet beskrevs.
Sammanfattningsvis angavs följande.

Syfte

- Ge förutsättningar för en mer likvärdig kontroll och bidra till ett mer proaktivt djurskyddsarbete på nationell nivå
- Stärka samsyn och samarbete mellan länsstyrelsepersonal och Livsmedelsverkets officiella veterinärer
- Kartlägga befintlig regelefterlevnad på slakterierna
- Säkerställa att verksamheten vid landets slakterier håller en djurskyddsmässigt acceptabel nivå

Begränsningar

Kontroll av slakterier där Livsmedelsverket har kontrollpersonal i form av officiell veterinär. Slakterier som ligger under kommunal tillsyn och som slaktar mindre mängd fjäderfä och hardjur samt fiskslakterier ingår inte då dessa inte omfattas av samma regelverk.

Metod

I första hand revision men även inspektion.

Förberedelser

Kontrollerna föregicks av ett förberedelsearbete under 2021 som bland annat bestod av följande.

- Projektmöten med projektgruppen, vid flera möten förstärkt av SLU, Jordbruksverket och Livsmedelsverket
- Framtagande av metodstöd för kontrollerna, metodstödet beskrivs utförligare under egen rubrik nedan
- Jordbruksverket uppdaterade checklistan med punkter som tidigare saknats
- Livsmedelsverket förberedde medverkan från officiella veterinärer och avsatte medel för detta
- Projektgruppen och SLU genomförde samsynskontroller i Skåne (hösten 2021)

- Samtliga intresserade djurskyddshandläggare och länsveterinärer erbjöds utbildning som hölls av Lotta Berg, SLU, under de digitala kontroldagarna för djurskydd 2021
- Samsynsmöten har hållits för de län där det finns fjäderfäslakterier och slakterier som bedövar gris med koldioxid
- Information utskickad till landets samtliga slakterier (december 2021) om att projektet kommer att genomföras och i stora drag hur

Metodstöd

Eftersom det inte funnits någon kontrollvägledning för länsstyrelserna att använda vid dessa kontroller arbetades ett metodstöd fram. Metodstödet har använts som ett hjälpmedel för att tolka respektive kontrollpunkt och har varit ett levande dokument som har ändrats under projektets gång. Som allt annat material har det varit frivilligt för respektive länsstyrelse att använda men har varit till god hjälp för att få samsyn och likvärdighet vid kontroll. Metodstödet har fokuserat på de punkter som bedömts viktigast att ha med i projektet, det vill säga punkter som rör kompetensbevis, avlastning, drivning, bedövning och avblodning med tillhörande standardrutiner. Senaste versionen av metodstödet finns med som bilaga till rapporten.

Kontrollarbete i projektet

Föreslagen arbetsgång för kontrollerna har varit följande.

- Granskning av inkomna uppgifter från Livsmedelsverket gällande ETK (Enkla Täta Kontroller)
- Begäran till slakteriet att inkomma med standardrutiner
- Kontakt med officiell veterinär
- Granskning av slakteriets inkomna standardrutiner
- Förmöte med officiell veterinär
- Kontroll på slakteriet
- Slutmöte med slakteriansvariga och eventuellt officiell veterinär
- Kontrollrapport enligt standardutförande för djurskyddskontroll

Vid kontrollerna har den vanliga checklistan för slakteri använts med ett kompletterande försättsblad som beskriver verksamhetens

storlek, slaktade djurslag och bedövningsmetoder. Checklista och försättsblad finns som bilaga till rapporten.

Parallellt med kontrollarbetet har det förekommit ett flertal samsynsmöten med handläggare från olika länsstyrelser samt hela eller delar av projektgruppen.

Avstämningsmöten har hållits under året för att fånga upp synpunkter och problem som uppkommit. Deltagande har skett i olika konstellationer med samtliga involverade myndigheter.

Resultat

Antal kontroller

Det totala antalet aktiva slakterier som stod under livsmedelsverkets tillsyn, och som därmed ingick i projektet, var 129. Totalt utfördes 90 rutinkontroller på 86 slakterier i hela landet. Fyra av slakterierna hade två rutinkontroller under året vilket beror på att samtliga djurslag inte slaktades vid det första kontrolltillfället, vilket är anledningen till att antalet kontroller inte är detsamma som antalet kontrollerade slakterier. Vid de 90 kontroller som utfördes var sex helt utan anmärkning. Utöver rutinkontroller har även tolv fysiska uppföljande kontroller genomförts under tiden projektet pågick. Fler uppföljande kontroller har genomförts efter projektets slut. Resultatet från de uppföljande kontrollerna presenteras inte i denna rapport.

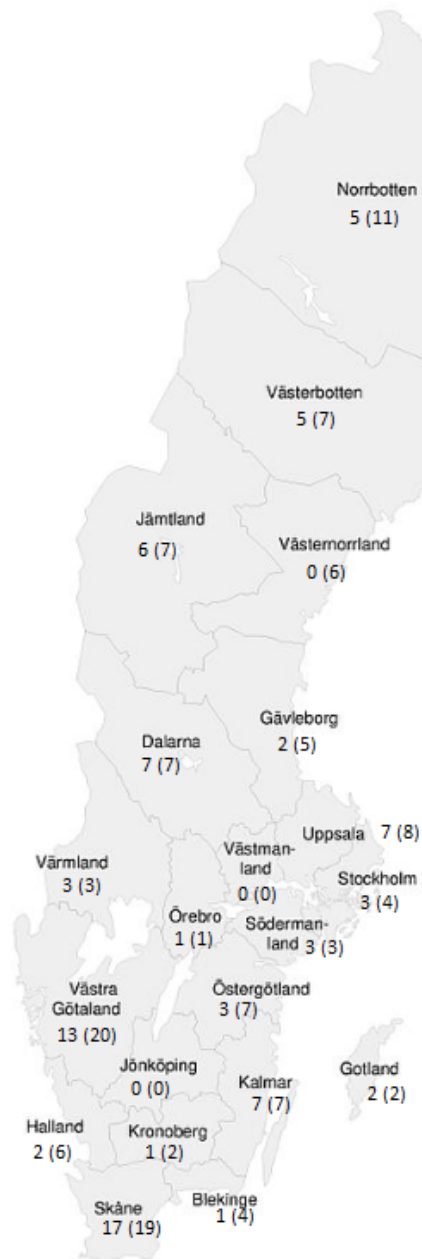
Av de 84 kontroller som innehöll brister avslutades 71 ärenden med ställningstagandena uppföljning eller föreläggande vilket innebär att länsstyrelserna har utfört, eller kommer att utföra, uppföljande kontroller av slakterierna (se tabell 1 nedan). De övriga 13 slakterierna hade mindre brister som inte bedömdes vara i behov av uppföljning.

Tabell 1. Antal rutinkontroller och ställningstagande

Planerade rutinkontroller	
Totalt antal	90
Med avvikelse	84
Avvikelse utan uppföljning	13
Avvikelse med utförd/ planerad uppföljning	67
Avvikelse och beslut om föreläggande	4

Uppföljande kontroller har utförts/kommer att utföras som fysiska eller administrativa kontroller. I den mån det är möjligt görs i första hand administrativa uppföljningar då det är mest effektivt både för kontrollmyndigheten och för kontrollobjektet, i de fall då uppföljning på plats inte bedömts vara nödvändigt. Detta är framför allt effektivt exempelvis vid bristfälliga standardrutiner.

18 av 21 länsstyrelser har utfört kontroller under projektet (se bild nedan). Två län har saknat aktiva slakterier att kontrollera. Projektet har inte uppmärksammat några geografiska skillnader i kontrollresultatet.

Figur 1. Antal kontrollerade slakterier inom projektet jämfört med det totala antalet aktiva slakterier (inom parentes) i respektive län

Storlek på slakterier

Vid sammanställning av resultatet har slakterierna delats in i tre storlekskategorier; litet, mellanstort och stort slakteri. Då det inte finns någon fastslagen definition för detta så har projektgruppen

utformat en egen definitionen av dessa indelningar, vilken anges nedan. Antalet är slaktade djur per år. Av de 86 slakterier som kontrollerats var 44 slakterier små, 21 slakterier mellanstora och 21 stora.

Tabell 2. Storleksindelning av slakterier, slaktade djur per år

Litet slakteri	Rött kött: under 3 000 djur av samma djurslag Fjäderfä: under 10 000 (omfattas ej av projektet)
Mellanstort slakteri	Rött kött: 3 000 – 15 000 djur av samma djurslag Fjäderfä: 10 000 – 50 000
Stort slakteri	Rött kött: över 15 000 djur av samma djurslag Fjäderfä: över 50 000

Indelningen i storlefskategori har gjorts efter det djurslag som slakteriet slaktat mest av. Om ett slakteri slaktar flera djurslag kan det vara så att endast ett av djurslagen når upp till gränsen för en viss storlefskategori. Exempelvis om det slaktas 4 000 nötkreatur men endast 100 hästar, så har slakteriet bedömts som ett mellanstort slakteri.

Kontrollresultat för samtliga kontroller

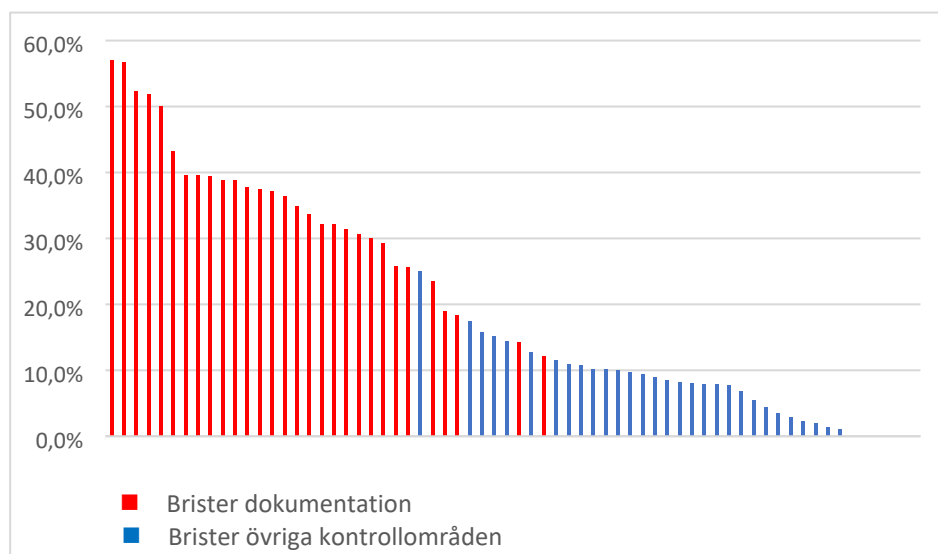
Checklistan för kontroll på slakteri innehåller 67 kontrollpunkter. 32 av kontrollpunkterna rör dokumentation (*Standardrutiner*, *Kompetensbevis*, *Registrering av elektriska parametrar*). 35 av punkterna berör övriga kontrollområden på slakteriet (*Arbetsrutiner*, *Drivning*, *Hållande & Skötsel*, *Utrustning & Djurutrymmen*, *Bedövning*, *Avblodning* och *Övrigt*).

Checklistans punkter är indelade efter lagstiftningens olika områden vilket gör att varje dokumentationskrav får en egen punkt. Detta får som resultat att varje avvikelse i slakteriernas dokumentation noteras på olika punkter i checklistan och antalet brister blir därför många fler än om checklistan hade sett annorlunda ut, till exempel om det funnits en gemensam punkt för allt som rör standardrutiner. Anledningen till uppdelningen är att det är av vikt att kunna särskilja kravet på dokumenterade processer från hur det fungerar i praktiken. Det blir bland annat lättare för slakteriföretagen att se inom vilka områden det behövs förbättringar. Att ha dokumentation på plats är viktigt ur djurskyddssynpunkt. Det krävs goda rutiner för

att bedriva den djurskyddsmässigt känsliga verksamhet som sker på slakterierna. Djurskyddslagstiftningen är förebyggande och kraven på standardrutiner och kompetensbevis är ytterst relevanta för att minska risken att något går snett.

Kontrollerna inom projektet omfattade i huvudsak områdena drivning, bedövning och avblodning med tillhörande dokumentation. Punkterna som gäller uppställning och hållande av djur på slakteri har därför inte kontrollerats vid varje kontroll då länsstyrelserna valt att hantera dessa punkter på olika sätt. Det finns därför en skillnad i hur många gånger respektive kontrollpunkt kontrollerats och andelen brister per kontrollpunkt blir därför inte helt jämförbar.

Diagrammet nedan (figur 2) visar kontrollresultat vid kontrollerna fördelat på brister kopplade till dokumentation eller till övriga kontrollområden. De röda staplarna visar dokumentationsbrister och de blå staplarna visar andel brister inom övriga kontrollområden. Diagrammet ger en överskådlig bild av hur dominerande dokumentationsbristerna är även om de enskilda kontrollpunkterna inte redovisas.

Figur 2. Andel brister per kontrollpunkt

Vissa brister gällande dokumentation hör direkt ihop med en brist gällande övriga kontrollområden, så som brister enligt punkt 3 och 4 i checklistan:

- *Slakt 3: Slakteriet har utsedd djurskyddsansvarig med kompetensbevis som täcker hela slakteriverksamheten och djurskyddsansvariges ansvarsområden framgår av standardrutinerna.*

- *Slakt 4: Djurskyddsansvarige utför sitt uppdrag i enlighet med vad som krävs i lagstiftningen.*

Om det finns brister i standardrutinerna gällande den djurskyddsansvariges ansvar och kompetens så är det också stor sannolikhet att den djurskyddsansvarige inte utför sitt uppdrag enligt lagstiftningens krav. Andelen brister gällande punkt 3 och 4 landar på 15 % respektive 12 % av det totala antalet kontroller som utförts.

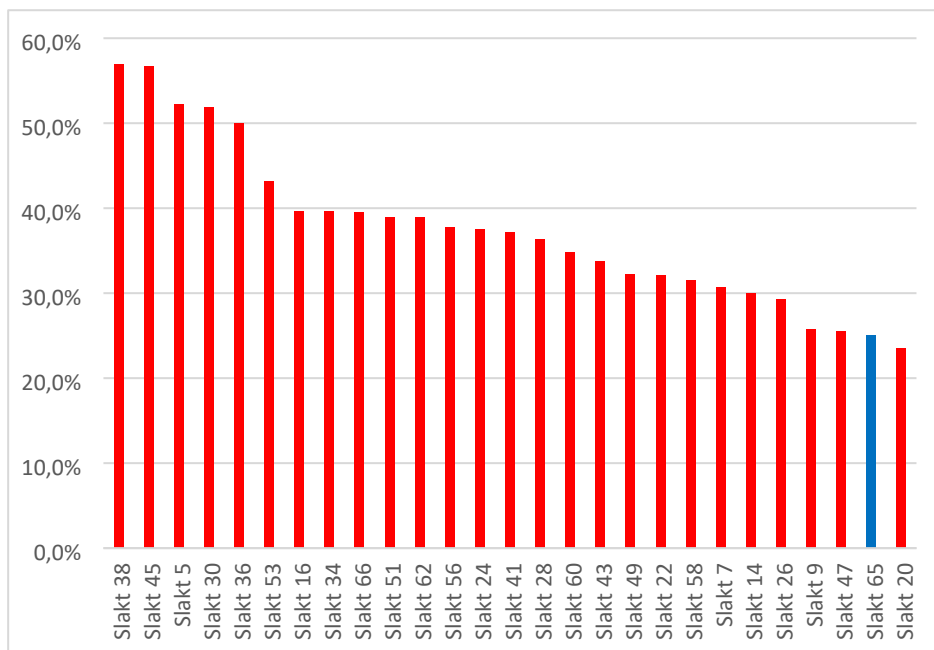
Sen finns det också de områden som utgör en vanlig brist gällande dokumentation, men där det i praktiken inte förekommer några brister alls gällande den faktiska hanteringen på slakterierna. Ett tydligt exempel är punkt 16 och 17 i checklistan, gruppering av djur:

- *Slakt 16: Standardrutinerna för gruppering av djurkategorier är ändamålsenliga och efterlevs.*
- *Slakt 17: Gruppering av djurkategorier sker i enlighet med lagstiftningens syfte.*

Andelen brister gällande dokumentationen avseende gruppering av djur uppgår till 37 % av det totala antalet kontroller som utförts, medan det inte förekommer några konstaterade brister överhuvudtaget gällande den faktiska grupperingen av djur.

Vanligast förekommande brister

I diagrammet nedan (figur 3) redogörs de brister som konstaterades vid mer än 20 % av kontrollerna. De röda staplarna visar dokumentationsbrister och de blå staplarna brister inom övriga kontrollområden.

Figur 3. Brister som noterats vid >20 % av kontrollerna, fördelat per kontrollpunkt.

De fem vanligaste bristerna som förekom vid 50 % eller mer av kontrollerna utgörs av punkterna nedan.

- Slakt 5: Standardrutinerna för att hantera driftsstörningar på slakteriet är ändamålsenliga.
- Slakt 30: Standardrutinerna för antal djur för dag- respektive nattuppstallning är ändamålsenliga och efterlevs.
- Slakt 36: Standardrutinerna för underhåll av ventilations- och värmeanläggningen är ändamålsenliga och efterlevs.
- Slakt 38: Standardrutinerna för att avliva djur på annan plats än ordinarie är ändamålsenliga och efterlevs.
- Slakt 45: Standardrutinerna för bedövning är ändamålsenliga och efterlevs.

En förklaring till varför punkterna 5, 36 och 38 är så vanligt förekommande kan vara att dessa punkter handlar om rutiner som sällan behöver användas i praktiken. På framför allt små slakterier är det mycket ovanligt att djur som anländer till eller stallas upp på slakteriet blir sjuka eller skadar sig så illa att de behöver avlivas. Dokumentationen kring rutinerna för att hantera djur som behöver avlivas på annan plats än i själva slaktlokalen (punkt 38) är därför lätta att missa. Detsamma gäller till exempel punkt 5 och 36.

Att punkt 30 är vanligt förekommande kan förklaras med att många slakterier har anvisningar ute i anläggningen (stallet) där det framgår hur många djur som får stallas upp i varje utrymme. Uppgifterna som finns i stallet fanns dock i dessa fall inte angivna i standardrutinerna, vilket de ska göra.

Punkt 45 som gäller standardrutiner för bedövning är en av checklistans mest omfattande punkter och berör alla delar av bedövningen för alla aktuella bedövningsmetoder och för alla djurslag på slakteriet. Eftersom standardrutinerna på denna punkt måste vara tämligen omfattande och detaljerade, är det därför också lätt att det saknas information någonstans i dokumentationen.

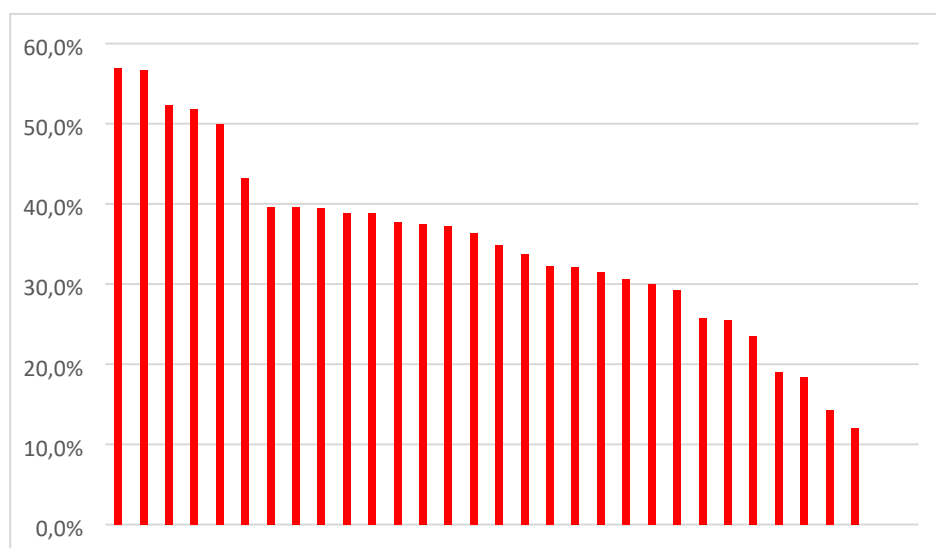
Punkt 65 som är den klart vanligaste bristen gällande annat än dokumentation gäller att slakterierna använder utrustning som inte uppfyller kraven på registrering av elektriska parametrar.

- *Slakt 65: Finns anordning som visar och registrerar de centrala elektriska parametrarna vid elektrisk bedövning.*

Bristerna har varierat från att det saknas en eller flera parametrar i registreringarna till att utrustningen saknar möjlighet att registrera de elektriska parametrarna helt och hållet.

Dokumentationsbrister

I diagrammet nedan (figur 4) visas andelen brister per kontrollpunkt, vid samtliga utförda kontroller, gällande enbart dokumentation.

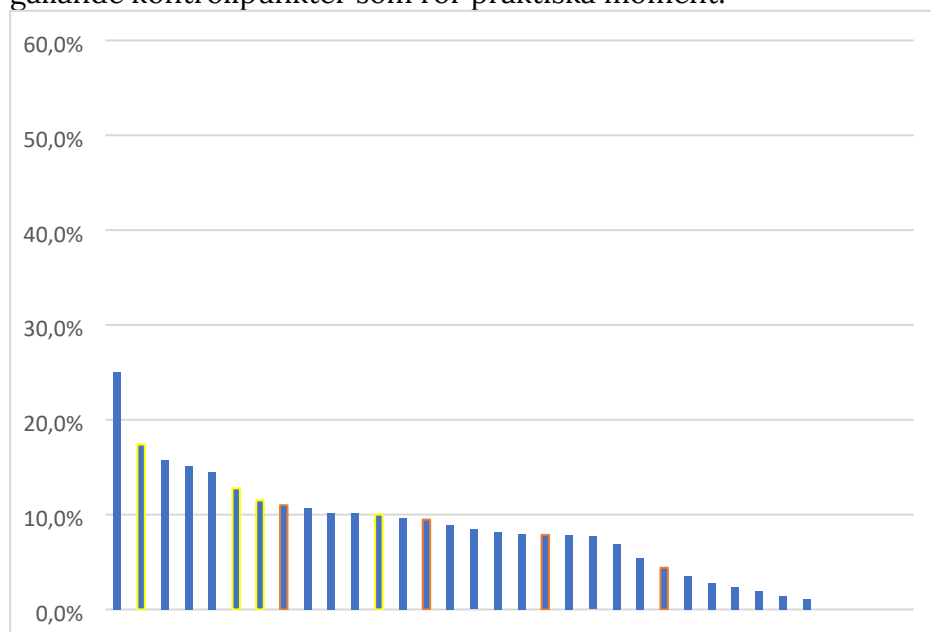
Figur 4. Andel brister per kontrollpunkt, dokumentation (kontrollpunkter i följande ordning: Slakt 38, 45, 5, 30, 36, 53, 16, 34, 66, 51, 62, 56, 24, 41, 28, 60, 43, 49, 22, 58, 7, 14, 26, 9, 47, 20, 18, 12, 1, 3)

Variationen inom bristerna gällande dokumentation är stor. Alltifrån att rutiner saknas helt och hållet, eller att stora stycken av rutiner saknas, till att det finns syftningsfel eller små missar.

Gällande bristen avseende kompetensbevis (*Slakt 1: Personer som hanterar djur i samband med slakt eller annan avlivning och därmed sammanhängande verksamhet har relevant kompetensbevis*) är variationen också stor. Det har handlat om att personer som deltar i delar av verksamheten i mindre omfattning till exempel genom att hjälpa till att länka djur, vara med och ta emot djur i mottagningsstall samt hjälpa till att driva djur, saknar kompetensbevis. Men det har också funnits slakterier där personalen saknar kompetensbevis för aktuellt djurslag eller aktuell bedövningsmetod eller där personalen som utför bedövning och/eller avblodning helt saknar kompetensbevis.

Brister för kontrollpunkter som inte rör dokumentation

I diagrammet nedan (figur 5) visas andelen brister per kontrollpunkt gällande kontrollpunkter som rör praktiska moment.

Figur 5. Andel brister per kontrollpunkt, ej dokumentation (kontrollpunkter i följande ordning: Slakt 65, 46, 4, 2, 54, 48, 44, 61, 37, 31, 35, 50, 42, 57, 23, 39, 33, 11, 59, 21, 8, 19, 52, 63, 25, 6, 10, 27, 32, 13)

Staplarna markerade med gult i diagrammet ovan berör fixering och bedövning, staplar markerade med orange berör avblodning. Nedan följer en mer detaljerad genomgång av vanligt förekommande brister fördelade efter punkter ur checklistan, punkt 65 har berörts ovan om alla brister över 20 %.

- *Slakt 44: Fixering sker i enlighet med lagstiftningens syfte.*

Brist vid punkten ovan är enligt projektets resultat vanligast förekommande vid mekanisk bedövning. Brister som har konstaterats vid mekanisk bedövning handlar vanligtvis om att djuret har för stor rörelsefrihet vid bedövningstillfället, att bedövningsboxens utformning försvårar korrekt fixering, att djur inte fixeras överhuvudtaget, att bedövningsboxen är för stor för att medge en tillräcklig fixering eller att bedövningsboxens utformning gör att ombedövning blir omöjlig då djurets huvud hamnar in mot vägg eller liknande när det faller ihop. Vid elbedövning gällde konstaterade brister vanligtvis att kycklingar fixerats i fotbyglar utan erforderligt bröststöd, att bedövningsboxens utformning försvårade korrekt fixering av gris, att djur inte fixerats överhuvudtaget eller att eltången använts som "fångsttång".

- *Slakt 46: Bedövning sker i enlighet med lagstiftningens syfte.*

Brist vid punkten ovan var vanligast förekommande vid elbedövning. Brister som då har konstaterats har främst gällt felaktig placering av eltång, bristande bedövningsresultat, för kort exponeringstid, för lång exponeringstid, för låg strömstyrka, för lång tid innan lägsta strömstyrka uppnås eller att fåglar fått elstötar och/eller inte sänkts ned tillräckligt i vattenbad. För mekanisk bedövning förekom främst brister gällande felaktig ammunition (hålpets) och bristande bedövningsresultat.

- *Slakt 48: Bedövningskontroll sker i enlighet med lagstiftningens syfte.*

Brister gällande punkten ovan har främst berört att det vid kontrollen utförts för många arbetsmoment samtidigt för att personal ska kunna ha fullgod kontroll av bedövningsresultat, att bedövningskontroll saknas helt, att personal missat djur som visade uppenbara tecken på att inte vara tillräckligt bedövade, tveksamheter mellan personal över vem som ansvarar för bedövningskontrollen och att personalen varit osäker på hur bedövningsresultat ska kontrolleras.

- *Slakt 50: Eventuell ombedövning sker i enlighet med lagstiftningens syfte.*

Brister som har konstaterats enligt punkten ovan har gällt att ombedövning skett på felaktigt sätt, att bristfälligt bedövade djur avblodades utan ombedövning, att personal varit felaktigt

positionerad så att ombedövning ej gått att genomföra samt att djurets position i bedövningsboxen medförde att ombedövning omöjliggjordes trots bristfällig bedövning.

- *Slakt 57: Avlivning sker i enlighet med lagstiftningens syfte.*

Brister som har konstaterats enligt punkten ovan har gällt för lång tid mellan bedövning och avblodning (upp till dubbelt så lång tid vid elbedövning), att operatör utfört både halssnitt och bröststick på samma individ samt att djuren inte fått blöda ur tillräckligt länge innan nästa åtgärd påbörjats.

- *Slakt 59: Kontrollen av medvetlösheten under avblodningen utförs i enlighet med lagstiftningens syfte.*

Brister som har konstaterats enligt punkten ovan har främst gällt oklarheter mellan personal över vem som ansvarar för kontrollen av medvetlöshet, att kontroll av medvetlöshet saknats helt, att kontinuerlig övervakning av aktuella djur ej sker samt att kontroll av medvetlöshet försvårats då djuren hängt väldigt tätt eller förts ur synhåll från personal.

- *Slakt 61: Kontroll av att djuret är dött sker i enlighet med lagstiftningens syfte.*

Brister som konstaterats enligt punkten ovan har varit att kontroll av att djuret är dött saknats helt och att operatör utan kompetensbevis hanterat djuren innan personal med erforderligt kompetensbevis konstaterat djurets död.

- *Slakt 63: Stämmer det att inga åtgärder sker förrän djuret är dött?*

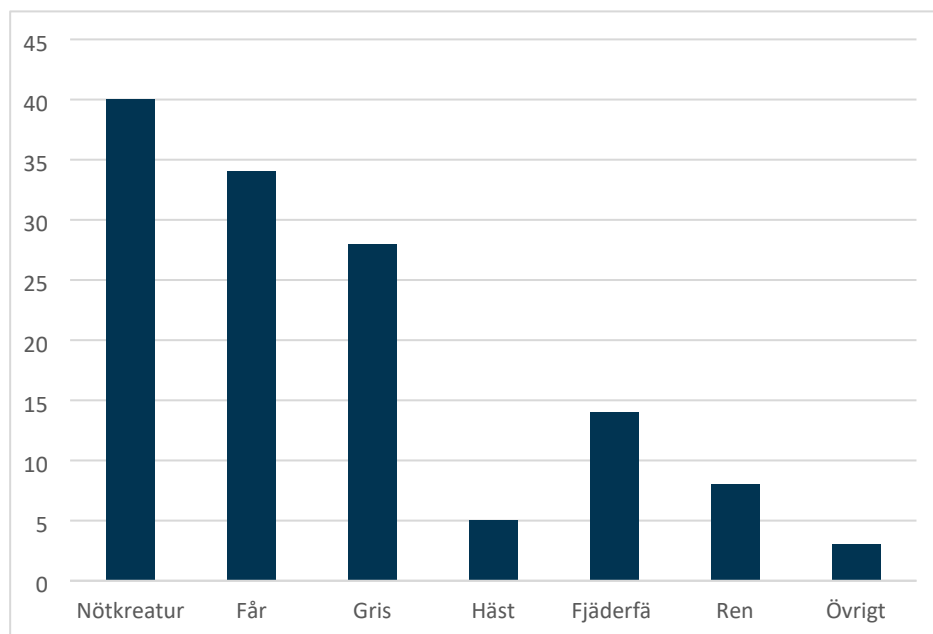
Brister som har konstaterats enligt punkten ovan har varit att uppslaktning av djur påbörjats innan djuret varit konstaterat dött samt innan rekommenderad tid för avblodning fullföljts samt att personal utfört först bröststick och sedan ett halssnitt på samma individ vilket både försämrat avblodning och bedömts som att åtgärder genomförts innan djuret varit dött.

Kontrollresultat uppdelat efter kategori och djurslag

För att kunna få fram statistik kopplat till de olika djurslag som slaktats och de olika bedövningsmetoder som använts har ett försättsblad för respektive djurslag upprättats och kopplats till varje kontroll. En sammanställning av försättsbladen visar antalet tillfällen

respektive djurslag kontrollerats. Inom projektet har det därför genomförts totalt 132 djurslagsspecifika kontroller vid 90 kontrolltillfällen. Antalet djurslagsspecifika kontroller överstiger antalet kontrolltillfällen för att det redovisats en kontroll för varje djurslag i de fall där slakteriet slaktat flera djurslag vid samma tillfälle. Länsstyrelsen har då bedömt varje djurslag som en enskild kontroll.

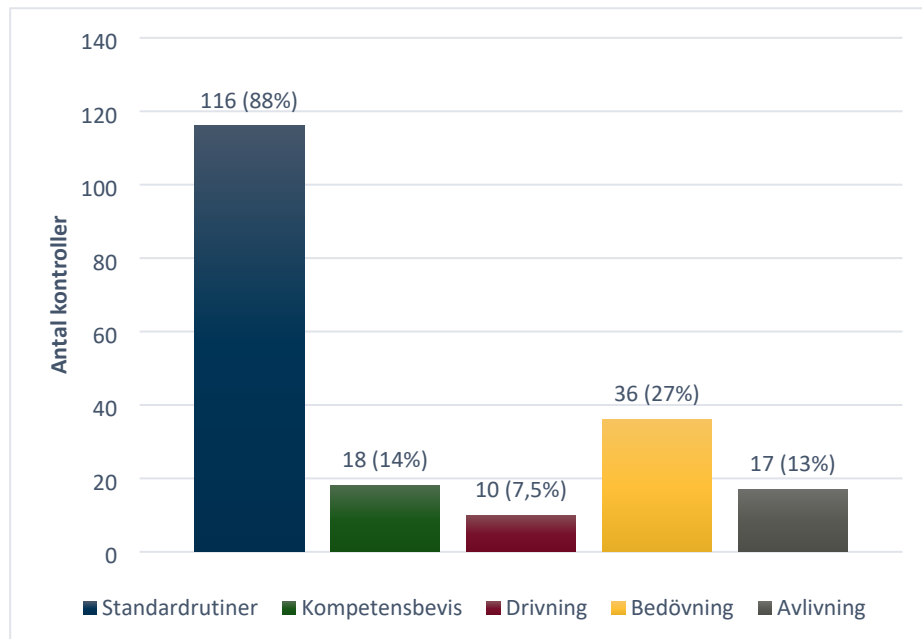
Diagrammet nedan (figur 6) visar antalet utförda kontroller per djurslag.

Figur 6. Antal kontroller per djurslag

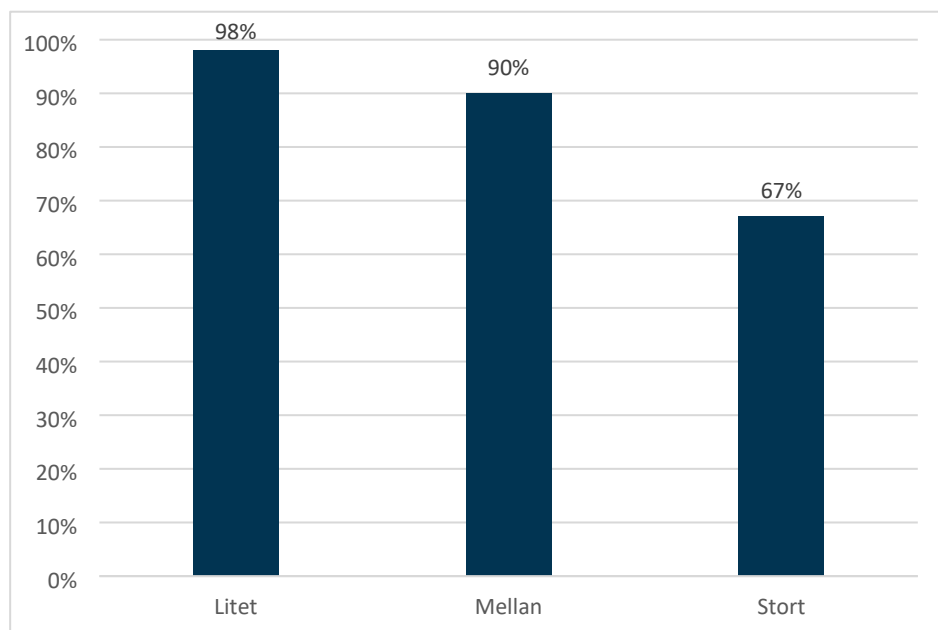
I kategorin "Övrigt" sammanfattas kontrollresultat vid slakt av get, bison och struts. Kontrollresultatet från dessa kontroller specificeras inte närmare då antalet kontroller begränsar kontrollobjektens anonymitet samt möjlighet för projektet att dra slutsatser utifrån resultatet.

Kontrollpunkter som har kontrollerats har delats upp i kategorierna *Standardrutiner*, *Kompetensbevis*, *Drivning*, *Bedövning* och *Avlivning*. Diagrammet nedan (figur 7) visar antalet kontroller där det uppmärksammas brister inom respektive kategori.

Figur 7. Antal kontroller med brister inom respektive kategori

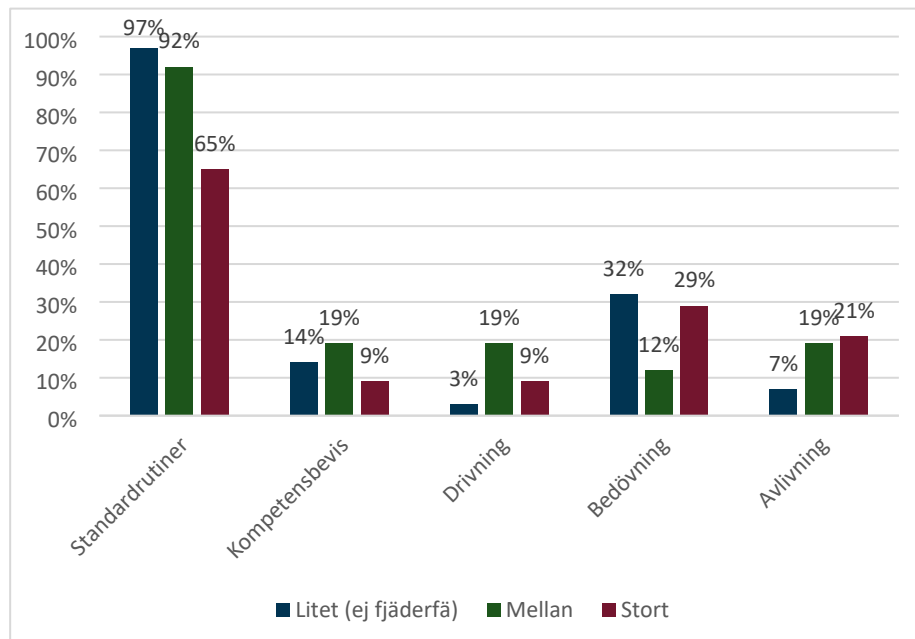
Som nämnts tidigare i rapporten har slakterierna delats in i tre storlekskategorier; litet, mellanstort och stort slakteri. Diagrammet nedan (figur 8) redovisar andelen kontroller med brister inom respektive omfattning.

Figur 8. Andelen kontroller med brister på slakterier av olika storlek

Diagrammet nedan (figur 9) visar andelen brister fördelat på de olika storlekarna. I siffrorna för de små slakterierna ingår inte fjäderfä då

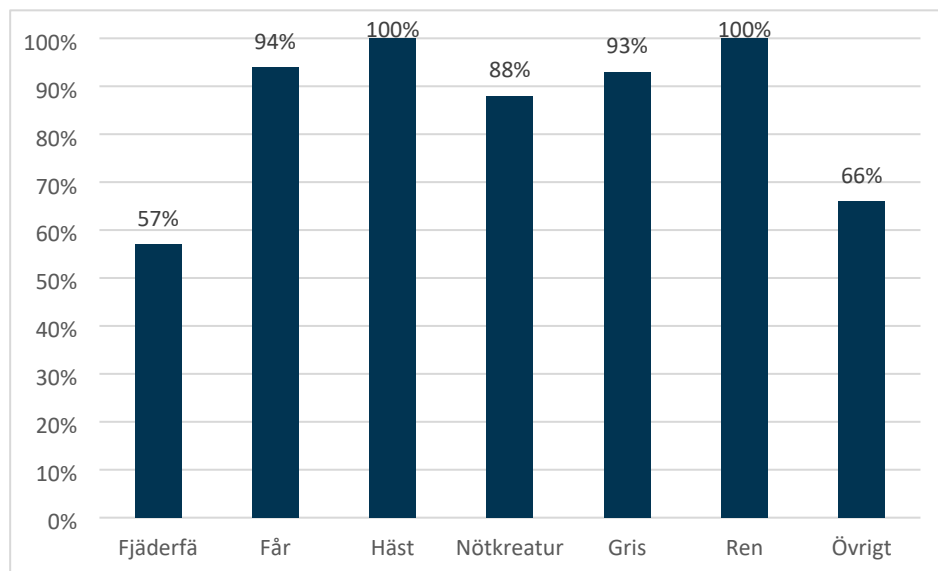
dessas slakterier inte ingått i projektet (se ovan under Projektplan; Begränsningar).

Figur 9. Andel kontroller med brister inom respektive omfattning

Standardrutiner

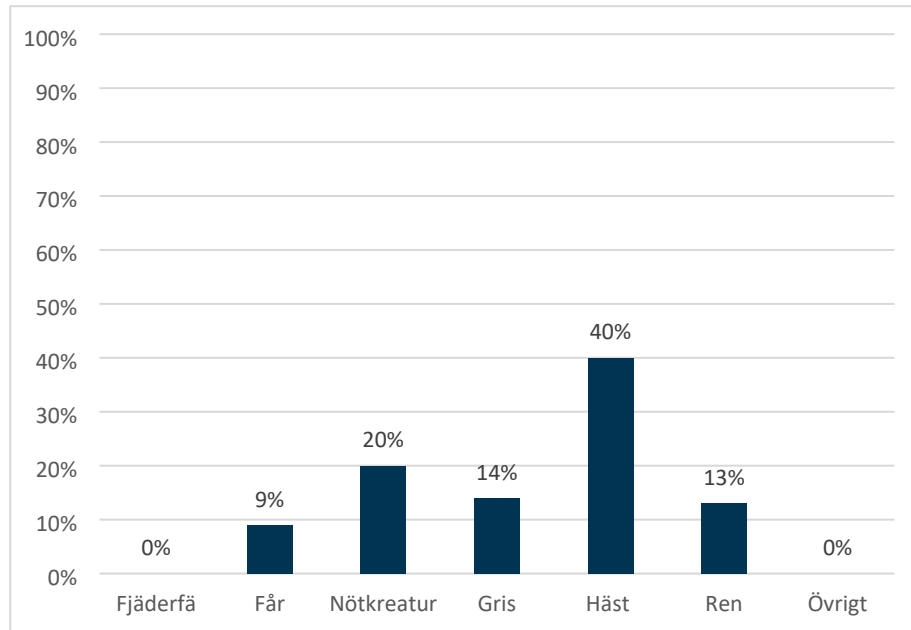
Diagrammet nedan (figur 10) visar andelen kontroller med brister avseende standardrutiner inom respektive djurslag.

Figur 10. Andelen kontroller med brister avseende standardrutiner

Kompetensbevis

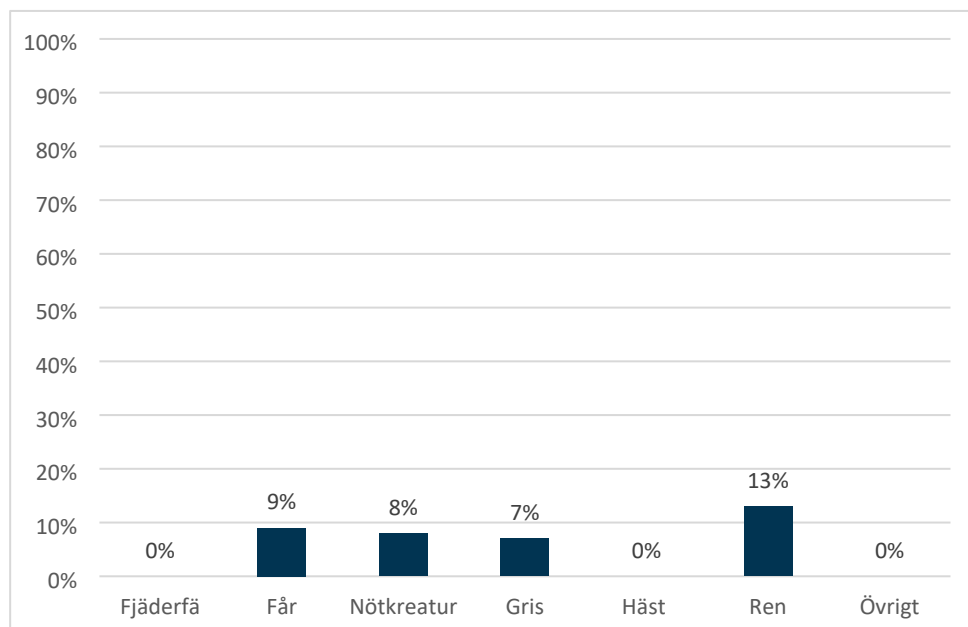
Diagrammet nedan (figur 11) visar andelen kontroller med brister avseende kompetensbevis inom respektive djurslag.

Figur 11. Andelen kontroller med brister avseende kompetensbevis

Drivning

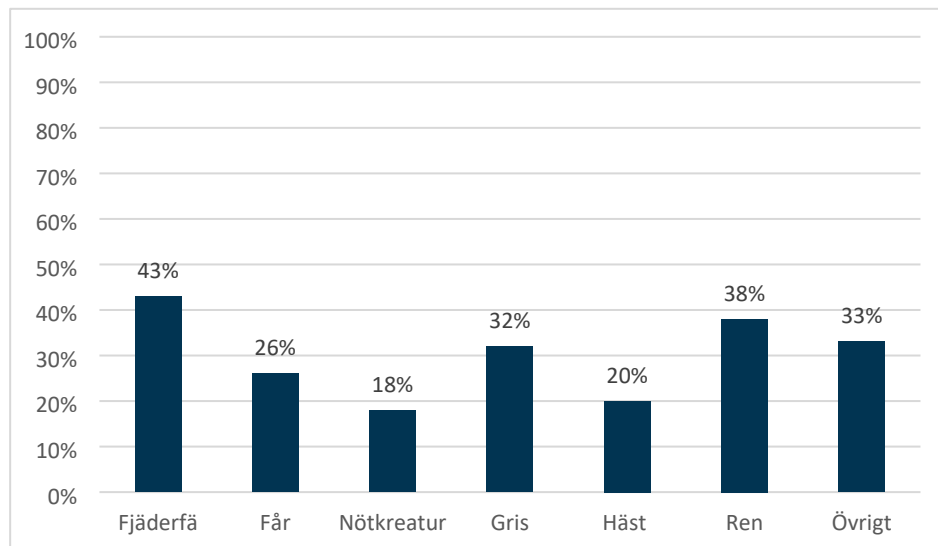
Diagrammet nedan (figur 12) visar andelen kontroller med brister avseende drivning inom respektive djurslag.

Figur 12. Andelen kontroller med brister avseende drivning

Bedövning

Diagrammet nedan (figur 13) visar andelen kontroller med brister avseende bedövning inom respektive djurslag.

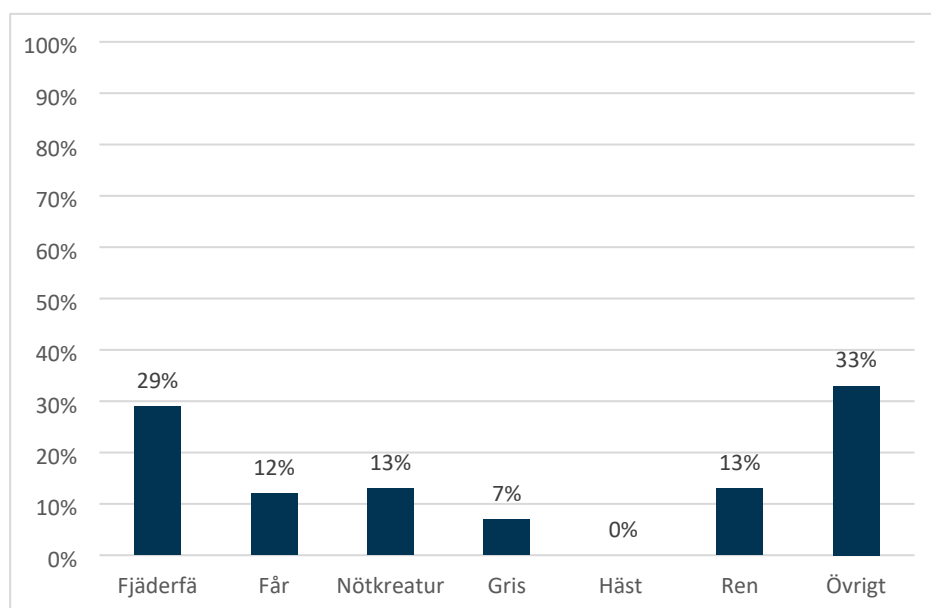

Figur 13. Andelen kontroller med brister avseende bedövning

Mer om brister vid bedövning och bedövningsmetoder redovisas i särskilt stycke nedan.

Avlivning

Diagrammet nedan (figur 14) visar andelen kontroller med brister avseende avlivning inom respektive djurslag.

Figur 14. Andelen kontroller med brister avseende avlivning

Med punkten avlivning menas hela processen från det att djuret är fullgott bedövat till dess att djuret är dött. Detta innefattar hur avblodning genomförs, att avblodningen ger ett förväntat blodflöde, tid mellan fullgod bedövning och påbörjad avblodning, att det genomförs en kontroll som säkerställer att djuret är tillräckligt bedövat tills att de dött samt att djuret är dött innan ytterligare steg i slaktprocessen utförs.

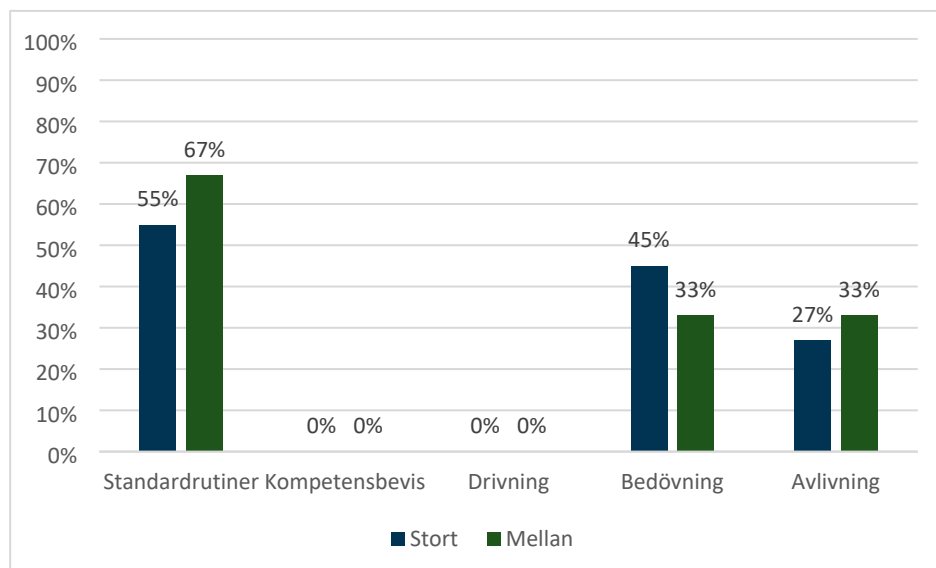
Fjäderfä

Totalt har det genomförts 14 kontroller av slakterier som utfört slakt av fjäderfä. I tabell 3 framgår antalet kontroller av slakterier uppdelade på ordinarie bedövningsmetod. Siffrorna under respektive kategori visar antalet kontroller där brist uppmärksammats och siffran inom parentes visar andelen kontroller med brister inom respektive kategori och bedövningsmetod.

Tabell 3. Antal kontroller med brister på fjäderfäslakterier uppdelade på ordinarie bedövningsmetod med andel kontroller med brister inom parentes

Fjäderfä	Standard-rutiner	Kompetens-bevis	Drivning	Bedövning	Avlivning
Strömförande vattenbad					
10/14	5 (50 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	4 (40 %)	2 (20 %)
Torr elbedövning					
3/14	2 (67 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	1 (33 %)	1 (33 %)
Gas 1/14	1 (100 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	1 (100 %)	1 (100 %)

Inom projektet har det genomförts tre kontroller av mellanstora slakterier och elva kontroller av stora slakterier. Med anledning av att små slakterier som slaktar fjäderfä inte har omfattats av projektet finns inte dessa representerade. Diagrammet nedan (figur 15) visar andelen brister på stora respektive mellanstora fjäderfäslakterier.

Figur 15. Andelen brister inom respektive slakteristorlek vid slakt av fjäderfä

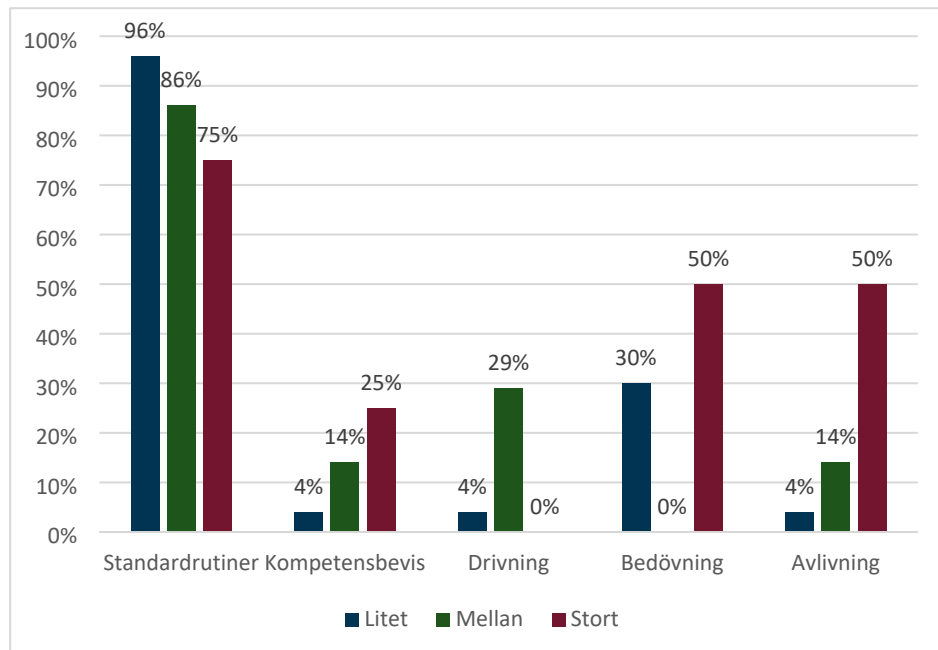
Får

Totalt har det genomförts 34 djurslagsspecifika kontroller på slakterier som utfört slakt av får. Av tabell 4 framgår antalet kontroller av slakterier uppdelade på ordinarie bedövningsmetod. Siffrorna under respektive kategori visar antalet kontroller där brist uppmärksammats och siffran inom parentes visar andelen kontroller med brister inom respektive kategori och bedövningsmetod.

Tabell 4. Antal kontroller med brister på fårslakterier uppdelade på ordinarie bedövningsmetod med andel kontroller med brister inom parentes

Får	Standard-rutiner	Kompetens-bevis	Drivning	Bedövning	Avlivning
Mekanisk bedövning 24/34	23 (96 %)	2 (8 %)	3 (13 %)	4 (17 %)	2 (8 %)
Elbedövning 10/34	9 (90 %)	1 (10 %)	0 (0 %)	5 (50 %)	2 (20 %)

Inom projektet har det genomförts 23 kontroller av små slakterier, sju kontroller av mellanstora slakterier och fyra kontroller av stora slakterier som slaktar får. Diagrammet nedan (figur 16) visar andelen brister vid olika slakteristorlek vid slakt av får.

Figur 16. Andel brister inom respektive slakteristorlek vid slakt av får

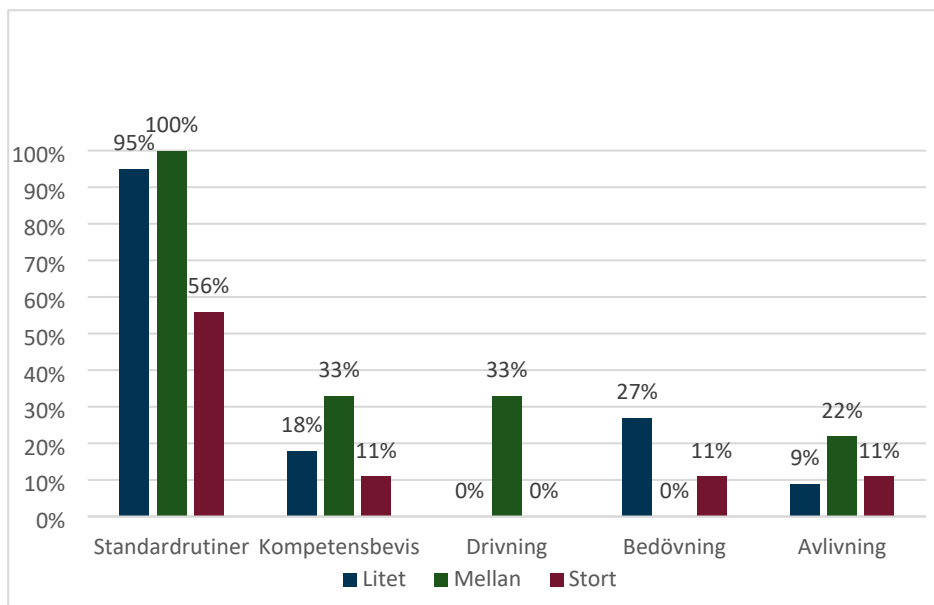
Nötkreatur

Totalt inom projektet har det genomförts 40 djurslagsspecifika kontroller på slakterier som slaktat nötkreatur. Tabell 5 visar antalet kontroller med brister. Siffrorna under respektive kategori visar antalet kontroller där brist uppmärksammats och siffran inom parentes visar andelen kontroller med brister inom respektive kategori.

Tabell 5. Antal kontroller med brister på nötslakterier uppdelade på ordinarie bedövningsmetod med andel kontroller med brister inom parentes

Nötkreatur	Standard-rutiner	Kompetens-bevis	Drivning	Bedövning	Avlivning
Mekanisk bedövning 40/40	35 (88 %)	8 (20 %)	3 (8 %)	7 (18 %)	5 (13 %)

Inom projektet har det genomförts 22 kontroller av små slakterier, nio kontroller av mellanstora slakterier och nio kontroller av stora slakterier som slaktar nötkreatur. Diagrammet nedan (figur 17) visar andelen brister inom de olika storlekskategorierna.

Figur 17. Andelen brister inom respektive slakteristorlek vid slakt av nötkreatur

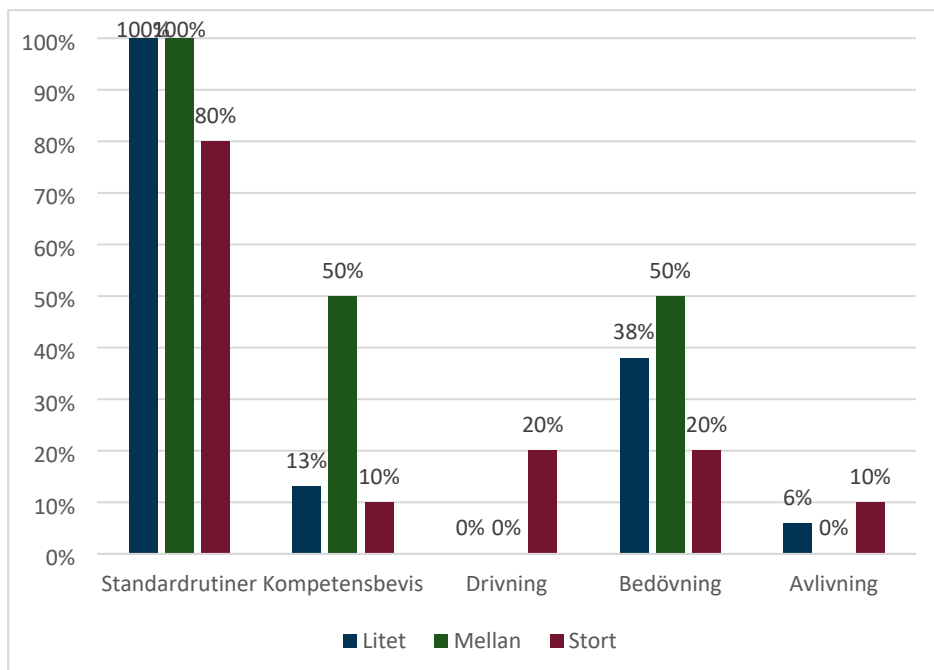
Gris

Totalt inom projektet har det genomförts 28 djurslagsspecifika kontroller på slakterier som slaktat gris. Av tabell 6 framgår antalet kontroller av slakterier uppdelade på ordinarie bedövningsmetod. Siffrorna under respektive kategori visar antalet kontroller där brist uppmärksammas och siffran inom parentes visar andelen kontroller med brister inom respektive kategori och bedövningsmetod.

Tabell 6. Antal kontroller med brister på grisslakterier uppdelade på ordinarie bedövningsmetod med andel kontroller med brister inom parentes

Gris	Standard-rutiner	Kompetens-bevis	Drivning	Bedövning	Avlivning
Mekanisk bedövning 9/28	9 (100 %)	1 (11 %)	0 (0 %)	2 (22 %)	0 (0 %)
Elbedövning 9/28	9 (100 %)	3 (33 %)	0 (0 %)	6 (67 %)	2 (22 %)
Koldioxid-bedövning 10/28	8 (80 %)	0 (0 %)	2 (20 %)	1 (10 %)	0 (0 %)

Inom projektet har det genomförts 16 kontroller av små slakterier, två kontroller av mellanstora slakterier och tio kontroller av stora slakterier som slaktar gris. Diagrammet nedan (figur 18) visar andelen brister inom de olika storlekskategorierna.

Figur 18. Andelen brister inom respektive slakteristorlek vid slakt av gris

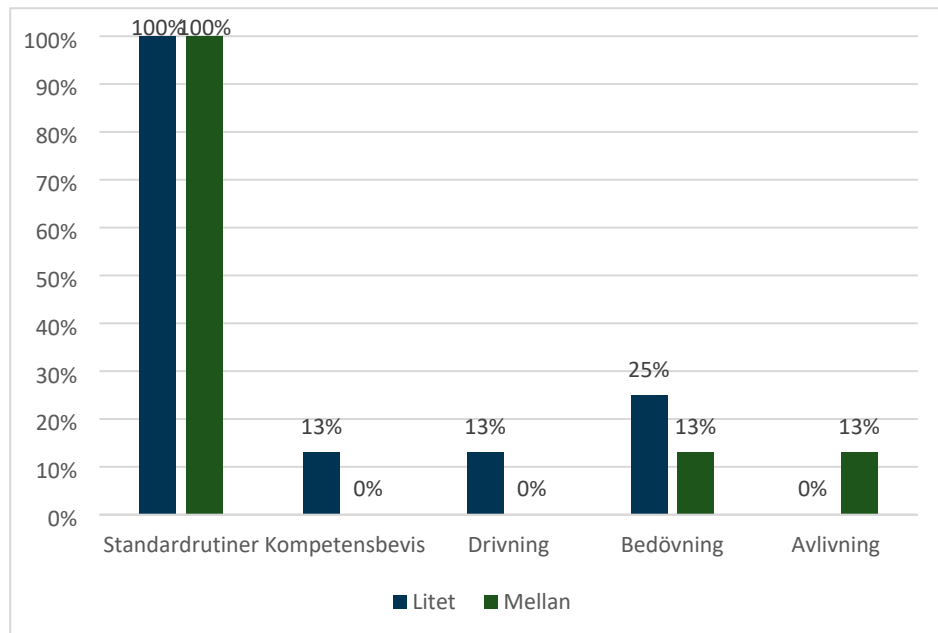
Ren

Totalt inom projektet har det genomförts åtta kontroller av slakterier som utfört slakt av ren. Tabell 7 visar brister vid kontroller fördelat på bedövningsmetoder. Siffrorna under respektive kategori visar antalet kontroller där brist uppmärksammats och siffran inom parentes visar andelen kontroller med brister inom respektive kategori.

Tabell 7. Antal kontroller med brister på renslakterier uppdelade på ordinarie bedövningsmetod med andel kontroller med brister inom parentes

Ren	Standard-rutiner	Kompetens-bevis	Drivning	Bedövning	Avlivning
Mekanisk bedövning 8/8	8 (100 %)	1 (13 %)	1 (13 %)	3 (38 %)	1 (13 %)

Inom projektet har det genomförts fyra kontroller av små slakterier och fyra kontroller av mellanstora slakterier som slaktar ren. Diagrammet nedan (figur 19) visar andelen brister inom de olika storlekskategorierna.

Figur 19. Andelen brister inom respektive slakteristorlek vid slakt av ren

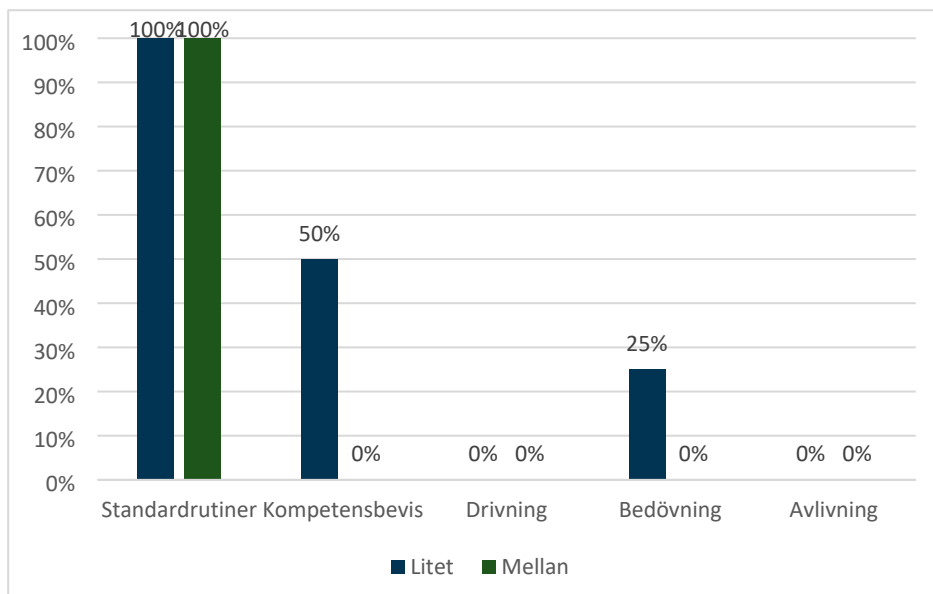
Häst

Totalt inom projektet har det genomförts fem djurslagsspecifika kontroller på slakterier som utfört slakt av häst. Tabell 8 visar kontroller med brister fördelat på bedövningsmetod. Siffrorna under respektive kategori visar antalet kontroller där brist uppmärksammats och siffran inom parentes visar andelen kontroller med brister inom respektive kategori.

Tabell 8. Antal kontroller med brister på hästslakterier uppdelade på ordinarie bedövningsmetod med andel kontroller med brister inom parentes

Häst	Standard-rutiner	Kompetens-bevis	Drivning	Bedövning	Avlivning
Mekanisk bedövning 5/5	5 (100 %)	2 (40 %)	0 (0 %)	1 (20 %)	0 (0 %)

Inom projektet har det genomförts fyra kontroller av små slakterier och en kontroll av ett mellanstort slakteri som slaktar häst. Diagrammet nedan (figur 20) visar andelen brister på små och mellanstora slakterier som slaktar häst.

Figur 20. Andelen brister inom respektive slakteristorlek vid slakt av häst

Bedövning och bedövningsmetoder

Allmänt om mekanisk bedövning

Mekanisk bedövning är den enda idag tillåtna bedövningsmetoden för nötkreatur, häst och ren. Vi har därför tittat särskilt noga på vilken typ av mekanisk bedövning som använts för just dessa djurslag. Även om metoden kan användas på andra djurslag så har vi inte valt att ta med detta i rapporten.

Totalt har det uppmärksammats brist vid bedövning med mekanisk bedövning vid elva kontroller rörande slakt av nötkreatur, ren och häst. Av dessa elva kontroller användes krutladdad bult vid 64 % (7 st.), jaktgevär vid 27 % (3 st.) och pneumatisk bultpistol vid 9 % (1 st.). Av de sju kontroller där brist vid bedövning med krutladdad bultpistol användes var majoriteten vid bedövning av nötkreatur. Av de tre kontroller där det uppmärksammades brist vid bedövning med jaktgevär var samtliga vid slakt av nötkreatur. De olika typerna av brister som konstaterats finns beskrivet ovan under rubriken ”Brister för kontrollpunkter som inte rör dokumentation”.

Får

Under projektet framkom det att vid slakt av får på små slakterier var det vanligast med mekanisk bedövning. Vid mekanisk bedövning av får uppmärksammades brist vid 17 % av kontrolltillfällena och vid

elbedövning uppmärksammades brist vid 50 %. Se även tabell 4 ovan.

Vid kontroll av slakt av får på mellanstora slakterier uppmärksammades inga brister avseende bedövning. Även vid dessa kontroller utfördes majoriteten av bedövningen med mekanisk bedövning.

Vid kontroll av slakt av får på stora slakterier utfördes majoriteten av bedövning med elbedövning. Vid elbedövning uppmärksammades brist vid 67 % av kontrollerna och vid mekanisk bedövning sågs inga brister.

Sammanfattningsvis uppmärksammades mer brister vid elbedövning jämfört med mekanisk bedövning.

Nötkreatur

Vid bedövning av nötkreatur användes jaktgevär vid 40 % av kontrollerna, krutladdad bult vid 42,5 %, pneumatisk bultpistol vid 12,5 % och stötbössa vid 5 % av kontrollerna.

Vid kontroll av små slakterier som slaktade nötkreatur användes jaktgevär vid 59 % av kontrollerna och krutladdad bult vid 41 %. Vid kontroll av mellanstora slakterier var det fler slakterier som använde krutladdad bult än jaktgevär (67 % jämfört med 33 %).

Vid kontroll av stora slakterier som slaktade nötkreatur var pneumatisk bult mer förekommande som bedövningsmetod än krutladdad bult respektive stötbössa (56 %, 22 % respektive 22 %).

Totalt användes jaktgevär vid 16 kontroller, 19 % av dessa hade brister gällande bedövning varav alla var vid små slakterier. Totalt användes krutladdad bult vid 17 kontroller varav 24 % av dessa hade brister vid bedövning. 75 % av dessa var på små slakterier och 25 % var på stora slakterier. Inga brister kopplade till bedövning uppmärksammades vid bedövningsmetoderna pneumatisk bultpistol eller stötbössa och alla dessa användes på stora slakterier.

Totalt uppmärksammades brister kopplade till bedövning vid sju kontroller som gällde nötkreatur. 86 % av dessa var på små slakterier och 14 % var på stora slakterier. Av de sju var 43 % kopplade till jaktgevär och 57 % kopplat till krutladdad bultpistol.

Gris

Vid kontroll av små slakterier som slaktade gris användes elbedövning och mekanisk bedövning i ungefär samma utsträckning. Större antal brister förekom vid bedövning med el än vid mekanisk bedövning (57 % jämfört med 22 %). Se även tabell 6 ovan.

Avseende kontroll av mellanstora slakterier användes elbedövning och gasbedövning i lika stor utsträckning. Det förekom inga brister avseende bedövning vid användning av gas men det uppmärksammades brister gällande bedövning med el.

När det gällde kontroll av slakt av gris på stora slakterier användes gasbedövning vid 90 % av kontrollerna och elbedövning vid 10 % av kontrollerna. Vid kontroll av bedövning med gas uppmärksammades brist avseende bedövning vid 11 % av kontrollerna och vid elbedövning 100 %.

Sammantaget visar resultatet att det uppmärksammats en större andel brister avseende bedövning vid kontroll av små slakterier (67 %) jämfört med mellanstora slakterier (11 %) och stora slakterier (22 %). 67 % av de som hade bristande bedövning har bedövat med el.

Ren

Totalt genomfördes åtta kontroller av slakt av ren, fyra små och fyra mellanstora slakterier. Vid fem av kontrollerna (62 %) användes krutladdad bultpistol och vid resterande kontroller användes pneumatisk bultpistol (38 %).

Av de fem kontroller där krutladdad bultpistol användes på ren så uppmärksammades brist avseende bedövning vid två av dessa (40 %) och av de tre kontroller där pneumatisk bultpistol användes uppmärksammades brist avseende bedövning vid en (33 %). Två små slakterier och ett mellanstort slakteri hade brister.

Häst

Totalt har fem kontroller genomförts där verksamheter slaktat häst. Vid 60 % av kontrollerna användes jaktgevär och vid 40 % användes krutladdad bultpistol. Fyra av kontrollerna har genomförts vid slakt av häst på små slakterier, vid tre av dessa kontroller användes jaktgevär och vid en kontroll användes krutladdad bultpistol. Detta innebär att det inom projektet var mer vanligt förekommande med bedövning med jaktgevär på små slakterier. Krutladdad bult användes vid kontrollen på ett mellanstort slakteri. Vid de fem

kontroller där slakt av häst utförts har det uppmärksammats brist vid en kontroll som utförts på ett litet slakteri, vid denna kontroll användes krutladdad bultpistol.

Fjäderfä

Inom projektet genomfördes 14 kontroller vid slakt av fjäderfä. Vid tio av kontrollerna användes strömförande vattenbad, vid tre kontroller användes torr elbedövning och vid en kontroll användes gas (tabell 3 ovan).

Vid slakt av fjäderfä på mellanstora slakterier användes torr elbedövning vid 100 % av kontrollerna. Vid slakt av fjäderfä på stora slakterier användes strömförande vattenbad vid 91 % av kontrollerna och gas vid 9 % av kontrollerna. Detta medför att det inom projektet var mest förekommande med torr elbedövning på mellanstora slakterier och strömförande vattenbad på stora slakterier.

Inom projektet uppmärksammades brist avseende bedövning vid sex kontroller. Vid fyra av kontrollerna gällde bristen bedövning med strömförande vattenbad, en vid torr elbedövning och en vid gasbedövning. Andelen uppmärksammade brister gällande bedövning inom respektive bedövningsmetod var: strömförande vattenbad 40 % (stora slakterier), torr elbedövning 33 % (mellanstora slakterier) och gasbedövning 100 % (stort slakteri).

Slutsatser

Uppmärksamhet och kunskapsspridning

Projektet har satt fokus på djurskydd vid slakterier och har gett upphov till genomgående ökad kunskap om djurskyddslagstiftningen och god praxis kring djurhantering och djurvälstånd på svenska slakterier, både hos kontrollmyndigheter och hos företagare. God kunskap om minimikraven och om förväntningar och lämpliga tillvägagångssätt ökar sannolikheten för att ett gott djurskydd ska kunna upprätthållas.

Kompetensutveckling, samsyn och likvärdighet

Projektet och stödmaterialet har lett till en ökad kompetens hos länsstyrelsens personal gällande tillämpning och bedömning av lagstiftningen gällande djurskydd vid slakt, och därigenom underlättat för kommande kontroller av slakterierna.

Vidare har likvärdigheten och samsynen hos kontrollpersonalen ökat, i första hand inom och mellan länsstyrelserna men förhoppningsvis även vad gäller Livsmedelsverkets officiella veterinärer. Men även om samsynen ökat så finns det ändå skillnader i vad som bedöms som brist. Detta kan troligtvis aldrig bli helt lika när det gäller bedömningsfrågor då varje länsstyrelse är en självständig myndighet. Förhoppningsvis finns det utrymme och motivation till ytterligare samsynsövningar och kompetensutveckling i framtiden.

En förbättring av likvärdigheten inom kontrollen gör det lättare för företagarna att förutse vad som kommer att kontrolleras och hur bedömningarna kommer att göras. Detta kommer att göra det lättare för företagen att "göra rätt" och visa god efterlevnad gentemot lagstiftningen, vilket bör leda till nöjdare företagare i branschen och ett gott djurskydd.

Det har i flera fall uppmärksammats allvarliga brister vad gäller bedövning och det tycks finnas behov av kompetensutveckling vad gäller denna kritiska punkt. Förhoppningsvis har kontrollerna i sig inneburit en viss kompetensspridning och ett incitament för de berörda slakteriföretagen att fördjupa sig i de nationella vägledningar för god praxis vid slakt som finns publicerade.

Stärkt efterlevandegrad

Projektet har påvisat brister gällande framför allt dokumentation. Det finns ett fortsatt behov av information kring och kontroll av att de administrativa kraven - såsom standardrutiner och kompetensbevis - uppfylls. Företagen har genom detta fått en möjlighet till förbättring av sina rutiner på området. Projektet har gett ringar på vattnet i form av ett antal uppföljande kontroller på de slakterier där brister identifierades under projektets gång. Påvisade brister har följts upp och det innebär ett stärkt djurskydd och likvärdiga förutsättningar för slakteriföretag oavsett var i landet de verkar.

Investeringar och djurskyddsnytta

Projektet har lett till att investeringsbehov i relation till utrustning och utformning har identifierats på ett antal slakterier. Dessa investeringar har i många fall redan genomförts eller är i projekteringsfas inför kommande ombyggnationer eller

nyanskaffningar. Detta kan förväntas innebära konkret djurskyddsnytta på de aktuella anläggningarna.

Myndigheter och regelverk

Ett antal specifika frågor har lyfts och utretts av myndigheterna, delvis i samråd med Nationellt Centrum för Velfärd (SCAW)/SLU. För ändamålet har ett antal yttranden tagits fram och tillgängliggjorts, till exempel om bedömning av sticktider och om kravet på fixering.

Projektet påvisade i flera fall brister gällande beläggningsgrad vid uppstallning av grisar på slakteri, i relation till ökade livdjursvikter vid slakt. Mot bakgrund av detta har Jordbruksverket hanterat ett antal dispensansökningar, i väntan på föreskriftsändringar.

Projektet påvisade att det i flera fall hänvisades till föråldrade och ej längre gällande dispenser avseende sticktider vid mekanisk bedövning och gasbedövning. Frågan utreddes och det har konstaterats att nya, oberoende studier måste genomföras i de fall slakterierna önskar tillämpa sticktid som är längre än tidigare vedertaget (60 sek) för bedövning med gas eller vid användning av mekaniska bedövningsmetoder. Ett antal slakterier har nu planerat in sådana studier, som behöver genomföras i form av djurförsök med de tillstånd och processer som sådana kräver.

I det pågående arbetet med att uppdatera de svenska föreskrifterna om djurskydd vid slakt (L22) kommer erfarenheter från projektets genomförande och resultat att vara till stor nytta, eftersom det inom ramen för projektet identifierats ett antal områden som behöver justeras eller förtydligas för att öka förutsägbarheten och förbättra regelefterlevnaden.

Reviderad kontrollvägledning för officiella veterinärer har lagts ut på Jordbruksverkets webbplats och metodstödet har varit till hjälp för att utöka denna bland annat rörande bedömning av erforderlig bedövning och avblodning.

Samverkan

Projektet har lett till en ökad samsyn mellan länsstyrelsernas kontrollanter, länsveterinärer och Livsmedelsverkets officiella veterinärer. Detta bör kunna underlätta ett fortsatt gott samarbete mellan behöriga myndigheter på området. Här finns ett behov av att utvärdera hur myndigheter kan samarbeta vid kontroller och finna

en lämplig balans mellan länsstyrelsernas kontroller (innefattande revision) och Livsmedelsverkets djurskyddsinspektioner.

Projektet har noterat att det i flera regioner finns ett uppskattat system med regionala träffar kring djurskydd vid slakt i vissa områden. Det är olika upplägg i olika delar av landet och ofta berör det enskilda slakteriföretag.

Fortsatt arbete och önskemål

Samarbete mellan kontrollmyndigheterna

I väntan på att myndighetsstrukturen för kontroll på slakterierna ses över kan det övervägas om det på något enkelt sätt skulle gå att ordna ett samarbete som innebar att Livsmedelsverkets officiella veterinärer kan göra uppföljande kontroller av brister och beslut som tidigare utförts av länsstyrelsen. Även möjlighet att dela information utan hinder av sekretess bör ses över. Dessa båda förslag skulle underlätta även för företagen.

Ökad regional samverkan

Det bör undersökas om det går att skapa regionala samverkansgrupper med näringen och myndigheterna, med en likartad struktur i landet men naturligtvis beaktande den struktur som finns i varje region.

Ökad nationell samverkan

Det behövs utrymme för fortsatt nationell samverkan i slakterifrågor mellan de relativt få (eventuellt enstaka) handläggare på varje länsstyrelse som arbetar med slakterikontroller. Det är få kontrollobjekt utspridda i landet och det krävs att de som kontrollerar får möjlighet till kompetensutveckling och samsyn.

Även landsövergripande grupper som rör olika typer av slakterier, till exempel fjäderfäslakterier och slakterier som bedövar med gas, är önskvärt. Dessa grupper bör innefatta kontrollpersonal från länsstyrelser och officiella veterinärer. Ett sådant initiativ har redan tagits från Livsmedelsverkets sida.

Även om den nationella samverkan som finns mellan myndigheterna är god så finns det förutsättningar för förbättringar, till exempel när det gäller gemensam riskvärdering och verksamhetsplanering.

Utbildning och kompetensutveckling

Då det ändå är relativt vanligt att det förekommer djurskyddsbrister i de viktiga parametrarna bedövning och avlivning så kan det vara bra att se över behovet av praktisk utbildning för den personal som ska utföra dessa moment. I nuläget är det ett kompetensbevis som innebär teoretisk kunskap och som inte kräver någon repetition eller vidareutbildning. Detta bedöms innebära stora djurskyddsrisker, då operatörens utövande vid bedövning och avblodning påverkar djurens välfärd i mycket stor omfattning. De personer som har erhållit det teoretiska kompetensbeviset och som ska arbeta med bedövning och avblodning behöver således även få praktisk träning (det som i lagstiftningen brukar benämnas "reell kompetens", utöver den formella) innan de får åta sig dessa arbetsuppgifter, och återkommande repetitions- och vidareutbildning bör också erbjudas inom området.

Relevanta länkar

- Jordbruksverkets information om slakteriverksamhet: [Slakterier - Jordbruksverket.se](https://www.jordbruksverket.se/slakterier)
- EU-lagstiftning: Rådets förordning (EG) nr 1099/2009 av den 24 september 2009 om skydd av djur vid tidpunkten för avlivning: [EUR-Lex - 32009R1099 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2009/1099/oj)
- Nationell lagstiftning L22, Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:8) om slakt och annan avlivning av djur: [Sök i Jordbruksverkets författningssamling - Jordbruksverket.se](https://www.jordbruksverket.se/forskrifter-och-allmanna-rad)
- Material för utbildning i djurvälfärd i samband med slakt och annan avlivning: [DISA | Djurvälfärd i samband med slakt och annan avlivning \(slu.se\)](https://www.disa.se/djurvalfard-i-samband-med-slakt-och-annan-avlivning)
- Information om standardrutiner, god praxis: [Standardrutiner vid slakt | Externwebben \(slu.se\)](https://www.slus.se/standardrutiner-vid-slakt)
- SLU SCAW, Nationellt centrum för djurvälfärd, Nationell kontaktpunkt för djurskydd vid slakt: [Kontaktpunkt slakt | Externwebben \(slu.se\)](https://www.slus.se/kontaktpunkt-slakt)

Projektgruppens tack

Projektgruppen vill tacka alla positiva slakteriföretagare som fått kontroll, alla entusiastiska djurskyddshandläggare och länsveterinärer som utfört kontroll samt alla officiella veterinärer som bistått med synpunkter och kompetens. Vi vill också tacka alla inblandade på Livsmedelverket och Jordbruksverket (ingen nämnd

och ingen glömd). Vi vill heller inte glömma att tacka våra chefer för att de låtit oss "hålla på". Sist, men absolut inte minst, tack till Lotta Berg på SLU som varit adjungerad till vår projektgrupp, utan dig hade det inte gått.

Bilagor

- Checklista slakteri
- Försättsblad till slakterikontrollerna
- Metodstöd – senaste version

Slakteri

Dokumentkontroll och arbetsrutiner			
Slakt 1	Personer som hanterar djur i samband med slakt eller annan avlivning och därmed sammanhängande verksamhet har relevant kompetensbevis.	(EG) 1099/2009 art 7, art 21	
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.		
Kommentar:			
Slakt 2	Personer som hanterar djur i samband med slakt eller annan avlivning och därmed sammanhängande verksamhet har kännedom om företagets standardrutiner.	(EG) 1099/2009 art 7, art 21	
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.		
Kommentar:			
Slakt 3	Slakteriet har utsedd djurskyddsansvarig med kompetensbevis som täcker hela slakteriverksamheten och att djurskyddsansvariges ansvarsområden framgår av standardrutinerna.	(EG) 1099/2009 art 17, art 21	
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell		
Kommentar:			
Slakt 4	Djurskyddsansvarige utför sitt uppdrag i enlighet med vad som krävs i lagstiftningen.	(EG) 1099/2009 art 17, art 21	
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell		
Kommentar:			
Slakt 5	Standardrutinerna för att hantera driftsstörningar på slakteriet är ändamålsenliga.	(EG) 1099/2009 art 6; L22 3kap. 1 §	
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell		
Kommentar:			
Drivning			
Slakt 6	Möjligheterna för att genomföra en bra avlastning av djur finns (från det att de lämnar bilen).	(EG) 1099/2009 Bilaga II p.2; L22 4kap. 7 §	
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell		
Kommentar:			

Slakt 7	Standardrutinerna för slakteriets kontroll av djur som anländer är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.1; L22 3kap. 2 §
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr. Ej aktuell
Kommentar:		
Slakt 8	Slakteriets kontroll av djur som anländer utförs i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.1; L22 3kap. 2 §
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr. Ej aktuell
Kommentar:		
Slakt 9	Standardrutiner för hur skadade djur eller djur som uppvisar sjukdomstecken tas omhand är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 3 p.1-2; (EG) 1099/2009 art 6; L22 3kap. 2 §
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr. Ej aktuell
Kommentar:		
Slakt 10	Skadade djur eller djur som uppvisar sjukdomstecken tas omhand i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 3 p.1-2; L22 3kap. 2 §
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr. Ej aktuell
Kommentar:		
Slakt 11	Förutsättningar för att drivningen kan genomföras utan olämplig användning av drivhjälpmedel finns.	(EG) 1099/2009 art 3, art 14; (EG) 1099/2009 Bilaga II p.2; L22 3kap. 4 §; L22 4kap. 2 §
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr. Ej aktuell
Kommentar:		
Slakt 12	Standardrutinerna för att djuren hanteras lugnt och varsamt är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.8; L22 3kap. 4, 6 §§
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr.
Kommentar:		
Slakt 13	Djuren hanteras lugnt och varsamt i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.8; L22 3kap. 4, 6 §§
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr.
Kommentar:		

Slakt 14	Standardrutinerna för eventuell användning av elpådrivare är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.9; L22 3kap. 5 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		
Slakt 15	Eventuell användning av elpådrivare sker i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.9; L22 3kap. 5 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		
Hållande och skötsel av djur		
Slakt 16	Standardrutinerna för gruppering av djurkategorier är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6; L22 3kap. 3 §; L22 6kap. 1 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		
Slakt 17	Gruppering av djurkategorier sker i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 3; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.2.2; L22 3kap. 3 §; L22 6kap. 1 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		
Slakt 18	Standardrutinerna för att djuren vid uppställning har tillgång till vatten är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 Bilaga II p.2.3; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.5-1.6; L22 6kap. 5 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		
Slakt 19	Djuren har tillgång till vatten, i enlighet med lagstiftningens syfte, vid uppställning.	(EG) 1099/2009 Bilaga II p.2.3; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.5-1.6; L22 6kap. 5 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		

Slakt 20	Standardrutinerna för att liggytor är försedda med lämpligt strömedel i erforderlig mängd är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.2
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr. Ej aktuell
Kommentar:		
Slakt 21	Liggytor är försedda med lämpligt strömedel i erforderlig mängd enligt lagstiftnings syfte.	(EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.2
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr. Ej aktuell
Kommentar:		
Slakt 22	Standardrutinerna för utfodring är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.2; L22 6kap. 6 §
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr. Ej aktuell
Kommentar:		
Slakt 23	Utfodring sker i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.2; L22 6kap. 6 §
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr. Ej aktuell
Kommentar:		
Slakt 24	Standardrutinerna för tillsyn över uppstallade djur är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6; L22 6kap. 4 §
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr. Ej aktuell
Kommentar:		
Slakt 25	Tillsyn över uppstallade djur sker i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 3; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.2.5; L22 6kap. 4 §
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr. Ej aktuell
Kommentar:		
Slakt 26	Standardrutinerna för slaktordningen av djur är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.1-1.2, 1.5
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr. Ej aktuell
Kommentar:		

Slakt 27	Slaktordningen av djur sker i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 6; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.1-1.2, 1.5
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		
Slakt 28	Standardrutinerna för lakterande djur är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.1-1.2, 1.5
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		
Slakt 29	Lakterande djur hanteras i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.5; L22 3kap. 2 §; L22 6kap. 8 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		
Slakt 30	Standardrutinerna för antal djur för dag- respektive nattuppstallning är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.2.3-2.4; L22 4kap. 4 §; L104; L106; L107; L109; L111
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		
Slakt 31	Antal djur för dag- respektive nattuppstallning är i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 Bilaga III p.2.3-2.4; L22 4kap. 4 §; L104; L106; L107; L109; L111
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		
Utrustning och djurutrymmen		
Slakt 32	Möjlighet finns att lätt inspektera djurens hälsotillstånd i lådor, stallutrymmen eller fällor.	(EG) 1099/2009 Bilaga II p.1.4; L22 4kap. 3 §; L22 5kap. 4 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		

Slakt 33	Tillräckliga utrymmen för djuren finns enligt lagstiftningen.	(EG) 1099/2009 Bilaga III p.2.1; L22 4kap. 4 §; L104; L106; L107; L109; L111
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		
Slakt 34	Standardrutinerna för underhållsplanen av slakteriets inredning är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 3 p.3; (EG) 1099/2009 art 6; L22 4kap. 5 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		
Slakt 35	Inredningen i stallet är underhållen så att skaderisken för djuren minimeras och förutsättningar för att hålla ljudnivå är uppfyllda enligt lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 3 p.3; L22 4kap. 5 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		
Slakt 36	Standardrutinerna för underhåll av ventilations- och värmeanläggningen är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6, art 3; (EG) 1099/2009 Bilaga II p.1.1-1.2
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		
Slakt 37	Ventilations- och värmeanläggningen är underhållen och används i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 3; (EG) 1099/2009 Bilaga II p.1.1-1.2
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		
Slakt 38	Standardrutinerna för att avliva djur på annan plats än ordinarie är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.11; L22 4kap. 10 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		
Slakt 39	Kraven på tillgänglig utrustning för bedövning/avlivning på annan plats än ordinarie är uppfyllda enligt lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.11; L22 4kap. 10 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		

Slakt 40	Personal som ska hantera utrustning enligt Slakt 39 har kompetensbevis för densamma. ☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	(EG) 1099/2009 art 7; (EG) 1099/2009 art 21 p.3
Kommentar:		
Slakt 41	Standardrutinerna för skötsel och underhåll av utrustning enligt Slakt 39 är ändamålsenliga och efterlevs. ☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	(EG) 1099/2009 art 6, art 9; L22 4kap. 10 §
Kommentar:		
Slakt 42	Utrustning enligt Slakt 39 sköts och underhålls i enlighet med lagstiftningens syfte. ☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	(EG) 1099/2009 art 9; L22 4kap. 10 §
Kommentar:		
Slakt 67	Förvaringsutrymmena är förprovade och godkända vid slutbesiktning. ☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	DL 6kap. 1-2 §§; DF 6kap. 1 §; L35 3 §
Kommentar:		
Bedövning		
Slakt 43	Standardrutinerna för fixering är ändamålsenliga och efterlevs. ☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	(EG) 1099/2009 art 6; (EG) 1099/2009 art 9 p.3; (EG) 1099/2009 art 15; L22 6kap. 2 §; L22 7kap. 1, 4 §§
Kommentar:		
Slakt 44	Fixering sker i enlighet med lagstiftningens syfte. ☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	(EG) 1099/2009 art 9 p.3; (EG) 1099/2009 art 15; L22 6kap. 2 §; L22 7kap. 1, 4 §§
Kommentar:		

Slakt 45	Standardrutinerna för bedövning är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 4 p.1; (EG) 1099/2009 art 6, art 7; (EG) 1099/2009 Bilaga I; L22 7kap.
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		
Slakt 46	Bedövning sker i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 4 p.1; (EG) 1099/2009 art 7; (EG) 1099/2009 Bilaga I; L22 7kap.
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		
Slakt 47	Standardrutinerna för bedövningskontroll är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 5, art 6, art 16; L22 7kap. 2 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		
Slakt 48	Bedövningskontroll sker i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 5, art 16; L22 7kap. 2 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		
Slakt 49	Standardrutinerna för eventuell ombedövning är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 5, art 6, art 16; L22 7kap. 2 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		
Slakt 50	Eventuell ombedövning sker i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 5, art 16; L22 7kap. 2 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		
Slakt 51	Standardrutinerna för reservutrustning är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6, art 7, art 9, art 21; L22 4kap. 10 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		

Slakt 52	Reservutrustning finns i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 7, art 9, art 21; L22 4kap. 10 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		
Slakt 53	Standardrutinerna för underhåll och funktionstest av fixerings- och bedövningsutrustning är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6, art 7, art 9, art 21; L22 4kap. 9-10 §§
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		
Slakt 54	Underhåll och funktionstest av fixerings- och bedövningsutrustning sker i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 7, art 9, art 21; L22 4kap. 9-10 §§
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		
Slakt 55	Personalen innehar kompetensbevis även för reservutrustningen.	(EG) 1099/2009 art 7
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		
Slakt 65	Finns anordning som visar och registrerar de centrala elektriska parametrarna vid elektrisk bedövning?	(EG) 1099/2009 art 14; (EG) 1099/2009 Bilaga II p.4.1; (EG) 1099/2009 Bilaga II p.5.10
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		
Slakt 66	Registreras samtliga centrala parametrar som krävs och kan företaget ta fram de registrerade uppgifterna minst ett år bakåt i tiden?	(EG) 1099/2009 art 14; (EG) 1099/2009 Bilaga II p.4.1; (EG) 1099/2009 Bilaga II p.5.10
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		
Avlivning/avblodning		

Slakt 56	Standardrutinerna för avlivning är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 4 p.1; (EG) 1099/2009 art 6, art 7, art 16; L22 8kap. 1, 4 §§
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		
Slakt 57	Avlivning sker i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 4 p.1; (EG) 1099/2009 art 7, art 16; L22 8kap. 1, 4 §§
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		
Slakt 58	Standardrutinerna för kontroll av medvetlösheten under avblodningen är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 5, art 6; (EG) 1099/2009 Bilaga I
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		
Slakt 59	Kontrollen av medvetlösheten under avblodningen utförs i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 5; (EG) 1099/2009 Bilaga I
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		
Slakt 60	Standardrutinerna för kontroll av att djuret är dött är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6, art 15; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.3; L22 8kap. 4 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		
Slakt 61	Kontroll av att djuret är dött sker i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 15; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.3; L22 8kap. 4 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		
Slakt 62	Standardrutinerna för att säkerställa att inga åtgärder sker förrän djuret är dött är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6; L22 8kap. 4 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		

Slakt 63	Stämmer det att inga åtgärder sker förrän djuret är dött?	(EG) 1099/2009 art 6; L22 8kap. 4 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		
Övrigt		
Slakt 64	Stämmer det att inga övriga brister upptäcktes vid kontrollen?	
	☐ Ja ☐ Nej	
Kommentar:		

Nationellt projekt "Slakterikontroller" 2022

Viktigt! Använd **en (1)** blankett *per djurslag* och bifoga fullständig checklista.

Djurslag

Länsstyrelse

Datum

Handläggare

Slakteri (namn och nr)

Slaktvolym (antal djur/år)

Bedövningsmetod:

☐ Elbedövning

☐ tång/klyka

☐ vattenbad

☐ Mekanisk bedövning

- bultpistol

☐ lufttryck

☐ krut

☐ icke penetrerande (fjäderfä)

- kulvapen

☐ stötbössa

☐ jaktgevär

☐ Koldioxidbedövning

Avvikelser	Ja	Nej
Standardrutiner	☐	☐
Kompetensbevis	☐	☐
Drivning	☐	☐
Bedövning	☐	☐
Avlivning	☐	☐

Kommentarer

Bilaga: Fullständiga checklistan

Metodstöd

Inledning och instruktion

Detta är inte en officiell vägledning framtagen av jordbruksverket och ska därför inte heller användas därefter.

Metodstödet är framtaget av projektgruppen för Länsstyrelsernas nationella kontrollprojekt slakteri och för användning av Länsstyrelserna som utför kontroller inom projektet. Dokumentet uppdateras kontinuerligt.

Metodstödet består av vägledande text till de checklistepunkter som vi har bedömt ska ingå i projektet. Metodstödet ska vara just ett stöd för bedömningar, och är således inget tvingande dokument.

Det är på inget sätt heltäckande och om ni upptäcker felaktigheter eller oklarheter så är vi tacksamma om ni hör av er till någon av oss så kan vi ändra under projektets gång.

I metodstödet har vi kryssat de punkter som inte ingår i projektet men som absolut kan kontrolleras ändå om ni vill det. Där finns heller ingen hjälptext.

Kom ihåg att standardrutinerna ska vara anpassade till aktuellt slakteri. Det duger inte att kopiera lagstiftningen utan ska vara en beskrivning över hur de gör i verkligheten. De kan inte heller duplicera standardrutinerna till flera företag utan att situationsanpassa dem.

Bra att läsa

Det finns framtagna nationella vägledningar för god praxis vid slakt som ska vara en hjälp till företagen att ta fram standardrutiner. Dessa vägledningar är **inte** vägledningar för kontrollmyndigheten men de kan absolut fungera som ett stöd när vi granskar företagens standardrutiner. Du hittar dem (och lite annat nyttigt) här: [Standardrutiner vid slakt | Externwebben \(slu.se\)](#)

Det kan också vara bra att titta igenom utbildningsmaterialet DISA (djurvälstånd i samband med slakt och avlivning) som finns tillgängligt på SLU:s webb [DISA - Djurvälstånd i samband med slakt och annan avlivning | Externwebben \(slu.se\)](#)

Andra dokument som kan vara till nytta, de fyra första återfinns på Ciceronen [Sidor - Yttranden \(jordbruksverket.se\)](#):

- Jordbruksverkets skrivelse 5.2.17-4438/17 med bedömning om likvärdighet för kompetensbevis transport och slakt vid uppställning
- Jordbruksverkets skrivelse 31-10951/09 om när tid mellan elektrisk bedövning och avblodning ska börja mätas
- Yttrande SLU.scaw.2019.2.6-42 om dubbelbedövning vid slakt
- Jordbruksverkets svar 5.2.17-12283/2020 angående registrering av centrala parametrar vid bedövning
- Yttrande SLU.scaw.2017.2.2-17 om hur man i samband med slakt genomför kontroller av att djuret är dött [Microsoft Word - Yttrande om kontroll av att djuret är dött Lotta Berg.docx \(slu.se\)](#)

/ Projektgruppen

Slakteri

Metodstöd för Länsstyrelsernas nationella kontrollprojekt slakteri 2022/2023

Dokumentkontroll och arbetsrutiner			
Slakt 1	Personer som hanterar djur i samband med slakt eller annan avlivning och därmed sammanhängande verksamhet har relevant kompetensbevis.	(EG) 1099/2009 art 7, art 21	
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.		
Alla som hanterar levande djur på slakterier behöver ha ett kompetensbevis för följande arbetsuppgifter: •hantera djur före fixering •fixera djur för bedövning eller avlivning •bedöva djur •bedöma om bedövningen varit effektiv •länka eller på annat sätt hänga upp bedövade levande djur •avbloda bedövade djur Titta på personens kompetensbevis och se att denne har kompetensbevis för alla de delar av slakteriverksamheten som hen deltar i. All verksamhet omfattas där personen har direkt eller indirekt påverkan på djuren. Från mottagning till dess att djuret är dött. Skötsel i stall, drivning, all hantering i samband med bedövning och avlivning. Kontrollera att samtliga bedövningsmetoder som används på slakteriet finns med i kompetensbeviset, det vill säga att ordinarie bedövningsmetod och reservbedövningsmetod finns med, om det inte är samma metod. Djurskyddsansvarig ska alltid ha kompetensbevis. Ägaren till ett småskaligt slakteri måste ha kompetensbevis om hen deltar i djurhanteringen även om det finns utsedd djurskyddsansvarig. Om hen ej deltar i hantering av djur och det finns utsedd djurskyddsansvarig behöver hen ej ha kompetensbevis. Tillfälliga kompetensbevis: Om en person är registrerad på en utbildning om slakt och avlivning och vill ha möjlighet att jobba under tiden, kan denne söka ett tillfälligt kompetensbevis. Det tillfälliga beviset gäller i högst 3 månader. Person med tillfälligt kompetensbevis ska arbeta i närvaro och under direkt överinseende av person som har kompetensbevis för samma arbetsuppgift. Personer med tillfälliga kompetensbevis får alltså inte ensamma bemanna positioner där kompetensbevis krävs. De kompetensbevis som är utfärdade i andra länder kan vara svåra att kontrollera och det kan krävas översättning. De bör granskas och säkerställas att de är utfärdade av behörig myndighet.			
Slakt 2	Personer som hanterar djur i samband med slakt eller annan avlivning och därmed sammanhängande verksamhet har kännedom om företagets standardrutiner.	(EG) 1099/2009 art 7, art 21	
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.		
Standardrutiner ska finnas på de språk som personalen behärskar. Om personalen inte kan läsa standardrutiner på svenska måste det finnas översatta till olika språk. Fråga var standardrutinerna finns och om all personal har tillgång till dem. Det räcker inte att djurskyddsansvarig har tillgång till standardrutinerna på fil i datorn, alla ska kunna komma åt dem. Be eventuellt personal redogöra för något som står i standardrutinerna. Ställ enkla frågor om tex uppställningsrutiner, tid mellan bedövning och avblodning etc. Kontrollera att standardrutiner är aktuella och uppdaterade om de exempelvis finns uppsatta på väggar i stall eller bedövningsutrymme.			
Slakt 3	Slakteriet har utsedd djurskyddsansvarig med kompetensbevis som täcker hela slakteriverksamheten och att djurskyddsansvariges ansvarsområden framgår av standardrutinerna.	(EG) 1099/2009 art 17, art 21	
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell		
Kontrollera vem som är djurskyddsansvarig och dennes kompetensbevis. Djurskyddsansvarig ska vara en länk mellan myndighet och företag. Det ska alltid finnas en djurskyddsansvarig på plats. Om det exempelvis finns en djurskyddsansvarig för en större koncern ska det även finnas en lokal djurskyddsansvarig på plats på slakteriet. Kontrollera vem som ersätter djurskyddsansvarig vid ledighet eller längre frånvaro och kontrollera även dennes kompetensbevis. Den djurskyddsansvariges ansvar och arbetsuppgifter ska framgå i standardrutinerna. I artikel 17 framgår en rad uppgifter. T.ex. att djurskyddsansvarig ska se till att personal följer standardrutiner och arbetar på korrekt sätt. Den djurskyddsansvarige ska			

dokumentera åtgärder som vidtagits för att förbättra djurskyddet i det slakteri där denne utför sina uppgifter. Dokumentet ska bevaras i åtminstone ett år och kunna uppvisas vid kontroll.

För småskaliga slakterier (under 150 000 fjäderfä och kaniner, 1000 däggdjursenheter enligt art 17) krävs inte att det finns en utsedd djurskyddsansvarig.

Slakt 4 Djurskyddsansvarige utför sitt uppdrag i enlighet med vad som krävs i (EG) 1099/2009 art 17, art 21 lagstiftningen.

☐

Ja

☐

Nej

☐

Ej kontr.

☐

Ej aktuell

Fråga hur djurskyddsansvarig kontrollerar att personalen utför sitt jobb korrekt och enligt fastställda standardrutiner. Be att få se dokumentation över åtgärder enligt slakt 3.

Slakt 5 Standardrutinerna för att hantera driftsstörningar på slakteriet är ändamålsenliga. (EG) 1099/2009 art 6; L22 3kap. 1 §

☐

Ja

☐

Nej

☐

Ej kontr.

☐

Ej aktuell

Fråga slakteriet vad de gör om det uppstår ett driftsstopp? En plan måste finnas för hur man har tänkt göra vid ett haveri för att stoppa/undvika djurlidande, t.ex. strömbrott eller vattenavbrott. Hur stoppas inkommande transporter? Hur får man ut djur från bedövning, tex butina eller elbad så att de kan avlivas? Om driftsstoppet bedöms pågå under en längre tid, hur hanteras dispenser gällande övernattande djur? Hur hanteras djur som behöver bedövas och avlivas om exempelvis elbedövning ej kan användas, gäller framförallt fjäderfäslakterier.

Slakt 6/ Förvaringsutrymmena är förprovade och godkända vid slutbesiktning. DL 6kap. 1-2 §§; DE 6kap. 1 §

☐

Ja

☐

Nej

☐

Ej kontr.

☐

Ej aktuell

Kommentar:

Drivning

Slakt 6	Möjligheterna för att genomföra en bra avlastning av djur finns (från det att de lämnar bilen).	(EG) 1099/2009 Bilaga II p.2; L22 4kap. 7 §
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr. Ej aktuell
Titta på drivningen, verkar det finnas problem med att djur är tröga/svårdrivna? Kontrollera golvet vid avlastningen, om djuren verkar halka eller om det finns plåtar eller annat som kan orsaka blänk. Hur ser användandet av hjälpmedel ut, elpåfösare, drivskivor, paddlar med mera? Om hjälpmedel används i stor utsträckning kan detta vara ett tecken på att utrymmet inte är lämpligt. Kontrollera att ramper har sidoskydd, att det finns skydd för väder och vind samt snörasskydd om uppsamlingsfälla finns utomhus. Kontrollera hur snö, regn och is påverkar utomhusdrivgångar och uppsamlingsfälla med avseende på halka, klimat med mera.		
Slakt 7	Standardrutinerna för slakteriets kontroll av djur som anländer är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.1; L22 3kap. 2 §
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr. Ej aktuell
Kommentar:		
Slakt 8	Slakteriets kontroll av djur som anländer utförs i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.1; L22 3kap. 2 §
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr. Ej aktuell
Kommentar:		
Slakt 9	Standardrutiner för hur skadade djur eller djur som uppvisar sjukdomstecken tas omhand är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 3 p.1-2; (EG) 1099/2009 art 6; L22 3kap. 2 §
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr. Ej aktuell
Kommentar:		
Slakt 10	Skadade djur eller djur som uppvisar sjukdomstecken tas omhand i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 3 p.1-2; L22 3kap. 2 §
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr. Ej aktuell
Kommentar:		
Slakt 11	Förutsättningar för att drivningen kan genomföras utan olämplig användning av drivhjälpmedel finns.	(EG) 1099/2009 art 3, art 14; (EG) 1099/2009 Bilaga II p.2; L22 3kap. 4 §; L22 4kap. 2 §
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr. Ej aktuell
Titta på drivningen, verkar det finnas problem med att djur är tröga/svårdrivna? Kontrollera golvet vid avlastningen, om djuren verkar halka eller om det finns plåtar eller annat som kan orsaka blänk. Hur ser användandet av hjälpmedel ut, elpåfösare, drivskivor, paddlar med mera? Om hjälpmedel används i stor utsträckning kan detta vara ett tecken på att utrymmet inte är lämpligt. Titta på lutning på drivgångar, vinklar på drivgångar, om det finns 90 graders svängar. Kontrollera om det finns något som blockerar vägen framåt tex utstickande vattenkoppar/foderhäckar. Är avlastningsutrymmet och drivgångar ljusa eller mörka, finns det ljus i ansiktsnivå på djuren som kan blända, finns luftströmmar som påverkar drivningen negativt. Gris och får ska kunna gå i bredd i grupp. Kontrollera att djuren inte kan fastna eller skada sig vid mekanisk drivning (grisar till butina). Kontrollera att ramper har sidoskydd, att det finns skydd för väder och vind samt snörasskydd om uppsamlingsfälla finns utomhus. Kontrollera hur snö, regn och is påverkar utomhusdrivgångar och uppsamlingsfälla med avseende på halka, klimat med mera.		

Slakt 12	Standardrutinerna för att djuren hanteras lugnt och varsamt är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.8; L22 3kap. 4, 6 §§
	☐ ☐ ☐	
	Ja Nej Ej kontr.	
Det ska framgå i rutinerna hur man driver djur (beroende på art) och hur man lyfter djur. För fjäderfä är det viktigt att det framgår hur man lyfter, att man håller om vingarna och håller i båda benen när man hänger upp dem. OBS frågor om elpåfösare hanteras under slakt 14 och 15.		

Slakt 13	Djuren hanteras lugnt och varsamt i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.8; L22 3kap. 4, 6 §§
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kontrollera att djuren hanteras lugnt och varsamt vid hantering, drivning och upphängning. Att de inte utsätts för slag eller sparkar och att de inte utsätts för smärta på något annat sätt.		
Slakt 14	Standardrutinerna för eventuell användning av elpådrivare är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.9; L22 3kap. 5 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
I standardrutinerna ska det framgå vilka djur som får drivas med hjälp av elpåfösare och hur denna drivning går till. Elpåfösare får endast användas till vuxna djur: nötkärl äldre än 16 månader och grisar äldre än 9 månader, slaktgrisar ska normalt inte anses vara vuxna (detta framgår i SJV:s vägledning för kontrollmyndigheter m.fl. gällande Djurskyddskontroll på slakteri). Elpåfösare får endast användas med enstaka impulser, på bakdelsmuskulaturen och djuren måste ha fri väg framåt.		
Slakt 15	Eventuell användning av elpådrivare sker i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.9; L22 3kap. 5 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kontrollera att elpåfösare inte används på ett otillåtet sätt, samt på vilka djur elpåfösare används, se slakt 14. Enligt SJV:s vägledning för kontrollmyndigheter m.fl. gällande Djurskyddskontroll på slakteri kan en tumregel vara att om man kan konstatera att elektrisk pådrivare i genomsnitt används på mer än 10 % av djuren så är detta inte i enlighet med lagstiftningen då användningen bör ligga betydligt lägre än så. Elpådrivare ska endast användas som sista utväg om inte drivskiva eller annat hjälpmedel fungerar.		
Många slakterier har skrivit in i sina standardrutiner att elpåfösare ej får användas alls, kontrollera om detta följs.		
Hållande och skötsel av djur		
Slakt 16	Standardrutinerna för gruppering av djurkategorier är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6; L22 3kap. 3 §; L22 6kap. 1 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		
Slakt 17	Gruppering av djurkategorier sker i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 3; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.2.2; L 22 3kap. 3 §; L22 6kap. 1 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		
Slakt 18	Standardrutinerna för att djuren vid uppställning har tillgång till vatten är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 Bilaga II p.2.3; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.5-1.6; L22 6kap. 5 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		

Slakt 19	Djuren har tillgång till vatten, i enlighet med lagstiftningens syfte, vid uppställning.	(EG) 1099/2009 Bilaga II p.2.3; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.5; 1.6; L22 6kap. 5 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		
Slakt 20	Standardrutinerna för att liggytor är försedda med lämpligt strömedel i erforderlig mängd är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.2
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		
Slakt 21	Liggytor är försedda med lämpligt strömedel i erforderlig mängd enligt lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.2
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		
Slakt 22	Standardrutinerna för utfodring är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.2; L22 6kap. 6 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		
Slakt 23	Utfodring sker i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.2; L22 6kap. 6 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		
Slakt 24	Standardrutinerna för tillsyn över uppstallade djur är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6; L22 6kap. 4 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		
Slakt 25	Tillsyn över uppstallade djur sker i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 6; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.2.5; L22 6kap. 4 §
	☐ Ja ☐ Nej	
Kommentar:		

2021-12-16

Slakt 26	Standardrutinerna för slaktordningen av djur är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.1-1.2, 1.5
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr. Ej aktuell
Kommentar:		
Slakt 27	Slaktordningen av djur sker i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 6; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.1-1.2, 1.5
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr. Ej aktuell
Kommentar:		
Slakt 28	Standardrutinerna för lakterande djur är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.1-1.2, 1.5
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr. Ej aktuell
Kommentar:		
Slakt 29	Lakterande djur hanteras i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.5; L22 3kap. 2 §; L22 6kap. 8 §
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr. Ej aktuell
Kommentar:		
Slakt 30	Standardrutinerna för antal djur för dag- respektive nattuppstallning är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.2.3-2.4; L22 4kap. 4 §; L104; L106; L107; L109; L111
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr. Ej aktuell
Kommentar:		
Slakt 31	Antal djur för dag- respektive nattuppstallning är i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 Bilaga III p.2.3-2.4; L22 4kap. 4 §; L104; L106; L107; L109; L111
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr. Ej aktuell
Kommentar:		
Ötrustning och djurutrymmen		

Slakt 32	Möjlighet finns att lätt inspektera djurens hälsotillstånd i lådor, stallutrymmen eller fällor.	(EG) 1099/2009 Bilaga II p.1.4; L22 4kap. 3 §; L22 5kap. 4 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		
Slakt 33	Tillräckliga utrymmen för djuren finns enligt lagstiftningen.	(EG) 1099/2009 Bilaga III p.2.1; L22 4kap. 4 §; L104; L106; L107; L109; L111
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		
Slakt 34	Standardrutinerna för underhållsplanen av slakteriets inredning är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 3 p.3; (EG) 1099/2009 art 6; L22 4kap. 5 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		
Slakt 35	Inredningen i stallet är underhållen så att skaderisken för djuren minimeras och förutsättningar för att hålla ljudnivå är uppfyllen enligt lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 3 p.3; L22 4kap. 5 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kommentar:		
Slakt 36	Standardrutinerna för underhåll av ventilations- och värmeanläggningen är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6, art 3; (EG) 1099/2009 Bilaga II p.1.1-1.2
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		
Slakt 37	Ventilations- och värmeanläggningen är underhållen och används i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 3; (EG) 1099/2009 Bilaga II p.1.1-1.2
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr. ☐ Ej aktuell	
Kommentar:		
Slakt 38	Standardrutinerna för att avliva djur på annan plats än ordinarie är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.11; L22 4kap. 10 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Punkterna 38-42 handlar om nödbedövning/avlivning i stall eller på transport, inte att förväxla med reservbedövning. Kontrollera att det framgår i standardrutinerna hur personal ska agera om de upptäcker ett djur som behöver avlivas omedelbart. Det ska framgå i standardrutinerna vilken bedövningsmetod som används och var bedövningsutrustningen finns.		

Slakt 39	Kraven på tillgänglig utrustning för bedövning/avlivning på annan plats än ordinarie är uppfyllda enligt lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 Bilaga III p.1.11; L22 4kap. 10 §
	☐ ☐ ☐ Ja Nej Ej kontr.	
Kontrollera var bedövningsutrustningen finns och om den är lättillgänglig vid avlastning och uppstallning.		
Slakt 40	Personal som ska hantera utrustning enligt Slakt 39 har kompetensbevis för densamma.	(EG) 1099/2009 art 7, art 21 p.3
	☐ ☐ ☐ Ja Nej Ej kontr.	
Kontrollera att de personer som ska utföra bedövning och avlivning enligt punkt 39 har kompetensbevis för aktuell bedövningsmetod och avlivning.		
Slakt 41	Standardrutinerna för skötsel och underhåll av utrustning enligt Slakt 39 är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6, art 9; L22 4kap. 10 §
	☐ ☐ ☐ ☐ Ja Nej Ej kontr. Ej aktuell	
Kontrollera att det framgår i standardrutinerna att all reservutrustning för bedövning ska kontrolleras och testas varje dag slakt sker. Underhåll och test av utrustning ska journalföring ska ske. Be att få se journalföringen.		
Slakt 42	Utrustning enligt Slakt 39 sköts och underhålls i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 9; L22 4kap. 10 §
	☐ ☐ ☐ ☐ Ja Nej Ej kontr. Ej aktuell	
Be företagaren beskriva hur bedövningsutrustningen underhålls, kontrolleras och testas samt hur ofta detta sker.		
Bedövning		
Slakt 43	Standardrutinerna för fixering är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6; (EG) 1099/2009 art 9 p.3; (EG) 1099/2009 art 15; L22 6kap. 2 §; L22 7kap. 1, 4 §§
	☐ ☐ ☐ Ja Nej Ej kontr.	
I standardrutinerna ska det framgå hur djuren fixeras inför bedövning. Fixering = Varje metod som tillämpas för att begränsa djurets rörelseförmåga i syfte att underlätta effektiv bedövning och avlivning, samtidigt som djuren inte utsätts för onödigt smärta, rädsla eller ångest. Upphängning i fotbyglar är en form av fixering, det ska anges i standardrutinerna hur länge fåglarna hänger i byglarna, högsta tillåtna tid är 1 minut medan fåglarna är vid medvetande.		
Slakt 44	Fixering sker i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 9 p.3; (EG) 1099/2009 art 15; L22 6kap. 2 §; L22 7kap. 1, 4 §§
	☐ ☐ ☐ Ja Nej Ej kontr.	
Djuren får inte fixeras om inte personen som ska bedöva finns på plats och är beredd att påbörja bedövningen omgående. Det är ok att hålla fast djuren själv med händer, gramma eller brems. Enligt L22 gäller detta endast mekanisk bedövning, men det är en accepterad lösning även för djur som bedövas med el över huvudet. Djuren får inte bindas, spännas fast, eller hängas upp i ben och fötter, med undantag för fåglar i fotbyglar. Fåglar kan även fixeras i slakttratt. Bedövningsbox: För att räknas som fixerad krävs att djuret inte kan vända sig om i bedövningsbox. Huvudet behöver dock inte vara fastspänt. Utformning av bedövningsbox är viktig. Man ska kunna komma åt djuret och bedöva om det om den första bedövningen misslyckas. Bedövningsbox får inte vara så tät eller trång att man inte kan nå djuret med exempelvis en bultpistol. Upphängning i fotbyglar: Titta på hur fåglar hanteras när de hängs upp i fotbyglar, så de inte trycks ner i byglarna med våld. Storleken och formen på fotbyglarna ska vara anpassad till storleken på benen. Fotbyglarna ska vara våta innan de levande fåglarna länkas och exponeras för strömmen. Mycket flaxande kan vara ett tecken på att fåglarna är stressade och kan indikera ett djurskyddsproblem. Kontrollera att det finns bröstplåt som fåglarnas bröst vilar mot under fixeringen. Vid bedövning med gas fixeras fåglarna antingen genom att de stannar i sina transportmoduler eller att de försiktigt tippas ned på ett band som för dem till bedövningen.		

Slakt 45	Standardrutinerna för bedövning är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 4 p.1; (EG) 1099/2009 art 6, art 7; (EG) 1099/2009 Bilaga I; L22 7kap.
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	

Kontrollera att alla centrala parametrar enligt bilaga I i (EG) 1099/2009 finns med i standardrutinerna. (Grundläggande parametrar är samma sak som centrala parametrar, bara ett översättningsfel i förordningen).

Samtlig bedövningsutrustning som används som **ordinarie utrustning** ska finnas med.

El över huvudet (torr bedövning):
Lägsta strömstyrka (A eller mA). Lägsta strömstyrka för olika djurslag framgår i L22, 7 kap 23 § och i förordningen bilaga 1, kapitel II, punkt 4.2 tabell 1. Notera att L22 har hårdare krav än förordningen, förutom Gris. Uppgifterna nedan kommer därför från L22, förutom just för gris.
 1,25 Ampere för får och getter,
 0,5 Ampere för strutsfåglar samt fjäderfän med en kroppsvikt över 2,5 kg,
 0,3 Ampere för övriga fjäderfän, samt
 0,3 Ampere för kaniner.
 1,3 Ampere för Gris.
 OBS! I en ny rapport från EU:s referenscenter för grisvälfärd beskrivs att 1.3 A-värdet togs fram för slaktsvin som var betydligt mindre (lättare) än vad de vanligen är idag, och att man därför bör använda högre strömstyrka anpassad för större slaktsvin för att uppnå fullgod bedövning. Ju större djur, desto större elektriskt motstånd genom huvudet, för både ben och muskulatur m.m. Följaktligen rekommenderar man minst 2.0 A för sugor och galtar.

Lägsta tillåtna strömstyrka enligt ovan ska uppnås inom 1 sekund. Avvikelser från detta ska utredas då det indikerar att tången/klykan appliceras fel eller att utrustningen är bristfällig, tex att stiften på tången är slöa eller smutsiga eller att man inte lyckats med optimeringen av strömstyrkan. Observera att det i Sverige inte är tillåtet att bedöva nötkreatur med el över huvudet.

Lägsta spänning (V). Företaget ska ange vilken inkommande spänning (vanligen 230 eller 380 V) som utrustningen kopplas upp emot och registreringarna ska omfatta den lägsta spänning som kan användas när bedövaren är i drift (efter att ha passerat transformatorn). Det anses allmänt att strömstyrke-styrda tänger är att föredra, alltså där man anger vilken strömstyrka som minst ska uppnås, och så får apparaten anpassa spänningen efter behovet (som ju beror på motståndet i skallen på grisen samt frekvensen på växelströmmen). Samtidigt är det mycket tydligt att spänningen redan från start måste vara tillräckligt hög för att man snabbt (inom 1 s) ska uppnå lagstadgad strömstyrka. Vissa författare anger absolut minst 200 V (experimentella studier), men andra studier visar att man i praktiken (på slakterier) inte når nödvändig strömstyrka om spänningen är under 240 eller 250 V, och att det är fördelaktigt även med högre spänning än så. Det är också visat att för denna utrustning gäller att om man använder högre frekvens (än 50-100 Hz) så behöver spänningen ökas för att det ska fungera, dvs att djuret ska bli ordentligt bedövat.

Högsta frekvens (Hz). Finns inga gränsvärden för torr elbedövning men frekvensen ska anges.

Kortaste exponeringstid. En riktlinje är en exponeringstid på mellan 5-10 sekunder. Om exponeringstiden avviker mycket från detta bör det utredas vidare. Avgörande är likväl resultatet: att djuren är väl bedövade så länge som krävs, och att sticktiden, räknat från det att djur blir bedövat (inte från tångavtagning) hålls.

Längsta intervall mellan bedövning och avblodning (sekunder). Normalt riktvärde för sticktid vid elektrisk bedövning är 20 sekunder. Om tiden avviker från detta bör det utredas vidare. Tid mellan bedövning och avblodning ska börja mätas när medvetlösheten inträffar, t.ex. när djuret faller samman i kramp inte när tången eller klykan släpps.

Kalibreringsfrekvens för utrustningen. Hur kalibrering går till och hur ofta detta görs, samt hur detta dokumenteras.

Optimering av strömstyrkan. Lämpliga åtgärder vidtas för att säkerställa god elektrisk kontakt, särskilt genom avlägsnande av ull eller genom att huden fuktas. Det är vanligt att tången doppas i en spann med vatten, att tången är försedd med blöt svamp, eller att djuren blötläggas innan bedövningen. Det är också viktigt att tångens/klykans stift hålls rena och ger god kontakt och att tången/klykan är av rätt storlek.
 Vid avläsning av registrerade parametrar kan t.ex. spänningsfall upptäckas och detta bör i så fall utredas vidare.

Förebyggande av elchocker före bedövningen. Beskriv hur personalen gör för att placera tången korrekt, för att undvika elchocker.

Elektrodernas placering och kontaktyta. Elektroderna ska placeras på korrekt plats, på båda sidor om skallen. Det är inte acceptabelt att placera tången under hakan och på hjässan på djuren. Det är inte acceptabelt med så kallad "head to heart" det vill säga att man placerar tången över hjärtat för att framkalla hjärtstillestånd.

Registrering av elektriska parametrar:
 Elektrisk bedövningsutrustning ska vara utrustad med en anordning som visar och registrerar uppgifterna om de centrala elektriska parametrarna för varje djur som bedövas. Anordningen ska vara placerad så att den är klart synlig för personalen och ska ge en tydlig ljus- och ljudsignal om exponeringstiden understiger den föreskrivna nivån. Dessa registreringar ska bevaras under minst ett år.

Företaget ska kunna plocka fram de sparade registreringarna och visa upp dem och också veta hur de ska tolkas. Registreringarna kan sparas i tabellform eller i grafer. Det som ska framgå är: Lägsta strömstyrka (A eller mA), lägsta spänning (V) högsta frekvens (Hz) och exponeringstid.

Strömförande vattenbad:

Börja med att ta reda på om bedövningen sker med växelström eller likström.

Lägsta strömstyrka (A eller mA). Lägsta strömstyrka för olika djurslag framgår i L22, 7 kap 24 § och I förordningen bilaga 1, kapitel II, punkt 6.3 tabell 2. Detta gäller för frekvenser mellan 50 och 200 Hz.

Slaktkyckling och värphöns 0,12 A (L22)

Kalkon 0,25 A,

Anka och Gås 0,13 A,

Vaktel 0,45 A.

Vid frekvenser från 200 till 400 Hz ska strömstyrkan vara lägst 0,15 A för slaktkyckling och höns och 0,4 för kalkon.

Vid frekvenser från 400 till 1 500 Hz ska strömstyrkan vara lägst 0,2 A slaktkyckling och höns och 0,4 för kalkon.

Övriga fåglar får ej bedövas med dessa frekvenser.

Lägsta spänning (V). Spänningen i varje moment av elbedövningen varierar beroende på motståndet, och det viktiga är att spänningen är tillräckligt hög för att lagstadgad strömstyrka ska uppnås. Fokusera därför i första hand på strömstyrkan. Företaget ska ange vilken inkommande spänning (vanligen 230 eller 380 V) som utrustningen kopplas upp emot och registreringarna ska omfatta den lägsta spänning som kan användas när bedövaren är i drift (efter att ha passerat transformatorn).

Högsta frekvens (Hz). Här är det viktigt att företaget inte anger ett intervall utan att de skriver det faktiska maxvärdet som används eftersom bland annat bedövningskontroll påverkas av frekvensen.

Kalibreringsfrekvens för utrustningen. Hur kalibrering går till och hur ofta detta görs, samt hur detta dokumenteras.

Förebyggande av elchocker före bedövningen. Vatten ska ej kunna svämma över vid ingången till vattenbadet, djurens vingar och andra kroppsdelar ska inte kunna komma i kontakt med det strömförande vattnet innan bedövning. Företaget ska ha rutiner för att säkerställa att det inte förekommer krypström. Tecken på elchocker kan vara att djuren rycker till innan huvudet når vattenbadet. (Ryckningar kan även bero på annat, t.ex. att fotbyglarna spolats med vatten och djuren reagerar på detta).

Minimering av smärta vid upphängning. Djur får inte länkas om de är för små för att bedövas i strömförande vattenbad eller om länkningen sannolikt orsakar smärta eller ökar redan uppkommen smärta (t.ex. uppenbart skadade djur). Storleken och formen på fotbyglarna ska vara anpassad till storleken på benen på de fjäderfä som ska slaktas. Personalen ska hantera djuren varsamt och inte pressa ned dem i byglarna.

Optimering av strömstyrkan. Vattnet ska förses med salt och detta ska fyllas på med jämna mellanrum om vatten tillförs kontinuerligt till badet. Vattnet måste bytas ut regelbundet eftersom det snabbt blir smutsigt och det påverkar vattnets ledningsförmåga negativt. Det är viktigt att elektroderna löper i hela vattenbadets längd, för att strömstyrkan ska vara jämnt fördelad i hela vattenbadet. Detta kan vara svårt att kontrollera om inte badet är tomt eller vattnet nyss är utbytt eftersom vattnet snabbt blir smutsigt och det då inte går att se elektroderna.

Längsta upphängningstid före vattenbadet. Fåglar får maximalt vara upphängda en minut medan de är vid medvetande.

Kortaste exponeringstid för varje djur. En riktlinje är en exponeringstid på minst 4 sekunder, men längre exponeringstid är vanligt förekommande och acceptabelt.

Längsta intervall mellan bedövning och avblodning (se kunder) för frekvens högre än 50 Hz (sekunder). Normalt riktvärde för sticktid vid elektrisk bedövning är 20 sekunder. Om tiden avviker från detta bör det utredas vidare. Tid mellan bedövning och avblodning ska börja mätas när medvetenheten inträffar och inte när djuren kommer upp ur vattenbadet. Långa vattenbad kan därför ha en negativ påverkan på intervallet mellan bedövning och avblodning om man inte hinner utföra avblodningen inom korrekt tid.

Fåglarna ska sänkas ned till vingbasen. Vattennivån i badet ska vara så hög att fåglarna sänks ned till vingbasen. Nivån ska kunna justeras för olika storlekar på fåglarna.

Registrering av elektriska parametrar:

Elektrisk bedövningsutrustning ska vara utrustad med en anordning som visar och registrerar uppgifterna om de centrala elektriska parametrarna för varje djur som bedövas. Anordningen ska vara placerad så att den är klart synlig för personalen och ska ge en tydlig ljus- och ljudsignal om exponeringstiden understiger den föreskrivna nivån. Dessa registreringar ska bevaras under minst ett år.

Företaget ska kunna plocka fram de sparade registreringarna och visa upp dem och också veta hur de ska tolkas. Registreringarna sparas ofta i tabellform eller i grafer. Det som ska framgå är: Lägsta strömstyrka (A eller mA), lägsta spänning (V) högsta frekvens (Hz) och exponeringstid.

Mekanisk bedövning:**Penetrerande bult:**

Skottets placering och riktning. Skottet ska placeras så att hjärnan träffas. Bra bilder på hur skottet ska placeras finns i L22 7 kap.

Bulten ska ha lämplig hastighet, inträngningsdjup och diameter enligt djurets storlek och art. Det ska framgå vilken typ av bultpistol som används, vilken patron som används, om den är lufttrycksdriven eller mekanisk, vilken ammunition som används till vilka djurslag. För kraftig laddning är inte alltid positivt då det innebär ökad slitage på bulten samt sämre arbetsmiljö för slaktaren. Bultens hastighet ska framgå av utrustningens manual och ska framgå i standardrutinerna. Det finns inget lagkrav på att slakterierna själva mäter detta.

Längsta intervall mellan bedövning och avblodning (sekunder). Vid mekanisk bedövning finns inget angivet tidsintervall, men 60 sek angavs tidigare i L22 och är det riktmärke vi använder oss av. Om företagaren avser använda sig av längre tid än ovan angivna, läggs bevisbördan på företaget att visa att bedövningseffekten fortsätter vara fullgod hela tiden från bedövning, påbörjad avblodning och till dess djuret konstateras dött. För att bevisa detta kan lämpligen en utomstående expert anlitas. Alternativt kan hänvisas till rapporter eller vetenskapliga studier, som täcker det aktuella djurslaget, djurtypen och den aktuella typen av vapen och ammunition. Om hornbärande får och getter bedövas med skott bakifrån får tiden mellan bedövning och avblodning endast vara 15 sekunder.

Icke-penetrerande bult (endast fjäderfä i praktiken):

Skottets placering och riktning. Skottet ska placeras så att bultens energi träffar hjärnan (skallens högsta punkt).

Bulten ska ha lämplig hastighet, diameter och form enligt djurets storlek och art. Det ska framgå vilken typ av bultpistol som används och vilken ammunition som används.

Storleken på den patron som används. Storleken på patronen styr kraften i skottet och det ska därför anges vilken patron man använder. Det ska anges vilka patroner som används till olika djurslag.

Längsta intervall mellan bedövning och avblodning (sekunder). Vid mekanisk bedövning finns inget angivet tidsintervall, men 60 sek angavs tidigare i L22 och är det riktmärke vi använder oss av. Om företagaren avser använda sig av längre tid än ovan angivna, läggs bevisbördan på företaget att visa att bedövningseffekten fortsätter vara fullgod hela tiden från bedövning, påbörjad avblodning och till dess djuret konstateras dött. För att bevisa detta kan lämpligen en utomstående expert anlitas. Alternativt kan hänvisas till rapporter eller vetenskapliga studier, som täcker det för det enskilda slakteriet aktuella djurslaget, djurtypen och den aktuella typen av vapen och ammunition.

Vapen med fri projektil:

Skottets placering. Skottet ska placeras så att hjärnan träffas. Bra bilder på hur skottet ska placeras finns i L22 7 kap. Avståndet mellan vapen och djur ska vara 5-25 cm man bedövar med hagelvapen och max 5 m om man bedövar med kulvapen. (Gäller ej strövrén) Vapnets mynning får inte ha direktkontakt med djuret, såvida det inte är en stötbössa (säkerhetsgevär) då det SKA ha direktkontakt med djuret för att fungera. Dessa avstånd finns angivna i L22 7 kap 15 §, som gäller vid hemslakt och avlivning. Avstånden som anges i 15 § är alltså inte absoluta gränser för slakterierna, men om något slakteri vill tillämpa ett annat avstånd än detta så behöver de kunna visa att det fungerar. Vi vet till exempel att 5-25 cm fungerar för hagel, att det ger en god träffbild och god bedövningseffekt. Vill slakteriet använda något annat så är det inte uttryckligen förbjudet, men de behöver visa att det fungerar, att djuret blir korrekt bedövat och att man inte får ett problem med att delar av hagelsvärmen tar vägen någon annanstans än i djurets skalle. Jämför på kravet på sticktid, där det är upp till företagaren att bevisa att en längre sticktid än 60 sek är godtagbart.

Patronstorlek och kaliber. Vilken patronstorlek och kaliber man ska ha på vapnet beskrivs i L22 7 kap 15 §.

Projektiltyp. Projektiltyp beskrivs i L22 7 kap 15 §.

Notera att hålspetsammunition inte är godkänt att använda till nöt och gris om man har klass 3 vapen eller lägre samt om djuren väger över 100 kg. Följande information är hämtad från DISA:

Val av vapen- och ammunitionstyp avgörs främst av djurets storlek och genom bedömning av hur kraftigt skallbenet är. Hålspets- och halvmantlad ammunition är utformade för att expandera när de träffar målet vilket orsakar större skada på hjärnan. Sådana kulor passerar vanligtvis inte huvudet fullständigt, vilket alltså minskar säkerhetsriskerna. Likaså gäller för hagel. Nackdelen hos dessa ammunitionstyper är att de inte alltid tränger igenom skallbenet hos djur med kraftig benstomme. För sådana individer bör helmantlad ammunition användas, som har större förmåga att penetrera skallbenet. Nackdelen med dessa kulor är att de orsakar ett mer begränsat skadeområde, som inte nödvändigtvis leder till medvetlöshet. Vid användning av sådan ammunition ökar alltså betydelsen av skottets placering och riktning, som ska ge direkt påverkan på hjärnstammen. Helmantlade kulor passerar vanligtvis skallen fullständigt, vilket innebär hög säkerhetsmässig risk.

Det är ganska vanligt förekommande att slakterierna använder hålspetsammunition även till vuxna grisar och nötkreatur. Det finns kulor vars egenskaper liknar hålspetskulorna, men där toppen är fylld med en nylonspets. Kulan tränger därför djupare in, men utgör inte en lika stor risk som en helmantlad kula. Denna typ av ammunition (V-max) har godkänts vid flera mindre slakterier då vi valt att tolka denna typ av ammunition som att den inte är en hålspetsammunition, i väntan på en eventuell uppdatering av L22.

Längsta intervall mellan bedövning och avblodning (sekunder). Densamma som för bult, se ovan.

Koldioxidbedövning i hög koncentration (gris):

Koldioxidkoncentration. När det gäller gris ("koldioxid i höga koncentrationer") ska den lägsta koldioxidkoncentrationen som används vara minst 80 %. Korgen sänks stegvis ned i en ökad koldioxidkoncentration. Vid första stoppet bör koncentrationen ligga på minst 80%, koncentrationen kan sedan öka och förväntas vara drygt 90 % i bottenschaktet.

Registreringen av koldioxidkoncentrationen ska ske på sådan nivå i koldioxidschaktet/tunneln som gör det möjligt att kontrollera att den koncentration och tidsperiod som fastslagits i standardrutinerna avseende grundläggande parametrar vid bedövning har uppnåtts.

Exponeringstid. En riktlinje är att exponeringstiden bör vara minst 120 sekunder. Exponeringstiden börjar när djuren når 80 % koldioxid, och slutar när koncentrationen understiger 80 %, i enlighet med Förordning 1099/2009.

Längsta intervall mellan bedövning och avblodning (sekunder) vid enkel bedövning. Tid mellan bedövning och avblodning ska börja mätas när grisarna lämnar zonen för 80 % koldioxid, vilket kan vara en bit ned i koldioxidschaktet.

2021-12-16

Sticktiden är beroende av exponeringstiden och koncentrationen. En sticktid om >60 sekunder vid gasbedövning kan endast accepteras om företaget, via en oberoende expert, kan visa att koncentration och exponeringstiden för bedövningen verkligen medger en längre sticktid än så utan risk för att djuren hinner börja återfå medvetandet innan de blir irreversibelt medvetslösa av blodförlusten efter stick.

Gaskvalitet. Företaget ska ange alla gaser, och proportionerna, som ingår i gasblandningen, inklusive andelen luft.

Gastemperatur. För att orsaka så lite obehag som möjligt är det viktigt att bedövningsgasen har rumstemperatur och normal fuktighet. Det är därför viktigt att gasen värms upp innan slakten startar upp för dagen.

Anläggningen för bedövning med gas ska vara utrustad med teknik som kontinuerligt mäter, visar och registrerar gaskoncentration och exponeringstid och som ger en tydlig ljus- och ljudsignal om gaskoncentrationen sjunker under föreskrivet värde. Utrustningen ska placeras så att den är klart synlig för personalen. Dessa registreringar ska bevaras under minst ett år.

Det ska fastställas i standardrutinerna:

- hur och hur ofta utrustning ska kalibreras,
- hur höga koldioxidnivåerna i de olika stegen ska vara,
- hur länge koldioxidnivåerna ska upprätthållas,
- hur det ska säkerställas att tekniken kontinuerligt mäter, visar och registrerar gaskoncentration och exponeringstid, samt
- hur de registrerade upplysningarna ska sparas för att säkerställa att de bevaras minst ett år.

Koldioxidbedövning i två faser (fjäderfä):

Koldioxidkoncentration. Första fasen ska vara högst 40 % koldioxid, nästa fas ska vara högre, i praktiken runt 90 % koldioxid. Respektive fas kan vara uppdelad i flera steg.

Exponeringstid.

Exponeringstiden börjar när djuren når första nivån koldioxid, och slutar när koncentrationen understiger 30-40 %.

Längsta intervall mellan bedövning och avblodning (sekunder) tillämpas även vid koldioxid i två faser eftersom erfarenheten visar att existerande system inte uppnår 100 % dödlighet i bedövaren. Metoden är inte per definition irreversibel, det beror på exponeringstid och koncentration.

Tid mellan bedövning och avblodning ska börja mätas när kycklingarna lämnar zonen för 30-40 % koldioxid, vilket kan vara en bit ned i koldioxidschaktet.

Sticktiden är beroende av exponeringstiden och koncentrationen. En sticktid om >60 sekunder vid gasbedövning kan endast accepteras om företaget, via en oberoende expert, kan visa att koncentration och durationen av bedövningen verkligen medger en längre sticktid än så utan risk för att fåglarna hinner börja återfå medvetandet innan de blir irreversibelt medvetslösa av blodförlusten efter stick.

Gaskvalitet. Företaget ska ange alla gaser, och proportionerna, som ingår i gasblandningen, inklusive andelen luft.

Gastemperatur. För att orsaka så lite obehag som möjligt är det viktigt att bedövningsgasen har rumstemperatur och normal fuktighet. Det är därför viktigt att gasen värms upp innan slakten startar upp för dagen.

Anläggningen för bedövning med gas ska vara utrustad med teknik som kontinuerligt mäter, visar och registrerar gaskoncentration och exponeringstid och som ger en tydlig ljus- och ljudsignal om gaskoncentrationen sjunker under föreskrivet värde. Utrustningen ska placeras så att den är klart synlig för personalen. Dessa registreringar ska bevaras under minst ett år.

Det ska fastställas i standardrutinerna:

- hur och hur ofta utrustning ska kalibreras,
- hur höga koldioxidnivåerna i de olika stegen ska vara,
- hur länge koldioxidnivåerna ska upprätthållas,
- hur det ska säkerställas att tekniken kontinuerligt mäter, visar och registrerar gaskoncentration och exponeringstid, samt
- hur de registrerade upplysningarna ska sparas för att säkerställa att de bevaras minst ett år.

Slakt 46 Bedövning sker i enlighet med lagstiftningens syfte.

(EG) 1099/2009 art 4 p.1; (EG) 1099/2009 art 7; (EG) 1099/2009 Bilaga I; L22 7kap.

☐

Ja

☐

Nej

☐

Ej kontr.

Kontrollera om djuren blir bedövade och att utrustning används på rätt sätt. Kontrollera att aktuell bedövningsmetod är godkänd för det djurslag som slaktas, enligt L 22 7 kap 3 § (OBS övriga fjäderfän såsom kalkoner, ankor, vaktlar och gäss får bedövas med el, det saknas ett kryss i tabellen).

El över huvudet: Kontrollera placering av eltång och hur länge man håller kvar tången. Strömstyrkan ska uppnås inom en sekund och djuret ska omgående falla samman i kramp. Det är viktigt att tången inte hålls kvar för länge eftersom längre exponering inte

2021-12-16

leder till bättre bedövningsresultat. Lång exponering kan istället leda till att man visuellt inte kan uppfatta de normala tecknen på bedövning tillräckligt tydligt. En riktlinje är en tångtid på mellan 5-10 sekunder. Det viktiga är dock att det finns tid för bedövningskvalitetskontroll mellan tångavtagning och avblodning (som förväntas ske inom högst 20 sek efter att djuret faller samman). Detta gäller även för bedövning med så kallad klyka (fjäderfän). En signal ska tydligt ange för operatören att strömkretsen är sluten. Kontrollera om det är ljus eller ljudsignal, hur tydlig signalen är för personalen, placering av utrustning med mera.

Strömförande vattenbad: Kontrollera hur många djur som är i det strömförande vattenbadet samtidigt, detta för att kunna se att strömstyrkan per djur är tillräcklig (minst 0,12 A/djur)

Mekanisk bedövning: Kontrollera vilken typ av bultpistol eller skjutvapen man använder. Kontrollera om skjutvapen och ammunition stämmer överens med standardrutiner (kolla på patronasken). Om fjäderdriven bultpistol används till fjäderfä eller kanin så behöver bultens diameter, anslagskraften (energin i J) den reella bedövningseffekten kontrolleras extra noga, eftersom sådan utrustning ofta är otillräckligt dimensionerad för ändamålet.

Koldioxidbedövning: Kontrollera koldioxidnivåer och exponeringstid.

OBS Frågor gällande registrering av centrala parametrar vid elektrisk bedövning hanteras under punkt 65 och 66

Slakt 47	Standardrutinerna för bedövningskontroll är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 5, art 6, art 16; L22 7kap. 2 §
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr.

Kontrollera att det framgår vilka tecken personalen ska leta efter för att kontrollera bedövningen. Bedövningskontrollen ser olika ut beroende på vilken typ av bedövning som används. Det ska därför framgå hur bedövningskontrollen görs för samtliga bedövningsmetoder som används på det aktuella slakteriet, inkl. reservutrustning.

Kontroll görs av att bedövningen varit effektiv genom att undersöka följande tecken:

El över huvudet:

Exempel på kontroller

- Djuret får toniska kramper (djuret blir stelt)
- Djuret faller samman, inga försök till att ställa sig upp på nytt
- Ingen rättningsreflex ses
- Ingen vokalisering sker (djuret ger inte ifrån sig några ljud)
- Rytmask andning ses inte

Strömförande vattenbad:

< 50 Hz Exempel på kontroller (icke-reversibel)

- Helt avslappnad kropp
- Ingen andning (titta efter bukrörelser i kloakregionen)
- Bortfall av 3:e ögonlocks-reflexen;
- Utvidgade pupiller.

50-200 Hz Exempel på kontroller (reversibel)

- Ingen rytmisk andning inom åtminstone de första 8 sekunderna efter att fågeln lämnat badet
- Halsen lätt böjd, med huvudet hängande rakt nedåt
- Öppna ögon;
- Vingarna hålls tätt mot kroppen;
- Stelt sträckta ben och ihållande små skakningar i kroppen.

Mekanisk bedövning:

Exempel på kontroller

- Djuret faller, inga försök på att resa sig
- Rättningsreflex är frånvarande (djuret försöker inte rätta upp sin position)
- Ingen vokalisering sker (djuret ger inte ifrån sig ljud)
- Inga rytmiska andningsrörelser sker
- Ögonreflex är frånvarande
- Inga ögonrörelser sker
- Ingen reaktion sker vid nyp i nosen

Gasbedövning:

Exempel på kontroller

- Djuret lägger sig, inga försök att ställa sig upp på nytt ses
- Ingen rättningsreflex ses och djuret ligger avslappnat
- Ingen vokalisering sker (djuret ger inte ifrån sig några ljud)
- Rytmask andning ses inte
- Inga ögonrörelser ses, förstörade pupiller
- Ingen reaktion sker vid nyp i nosen eller kammen

Även andra typer av bedövning, tex reservbedövningsmetoder ska anges i standardrutinerna. Det kan exempelvis handla om slag mot huvudet på fjäderfä under 5 kg.

Slakt 48	Bedövningskontroll sker i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 5, art 16; L22 7kap. 2 §
	☐ ☐ ☐ Ja Nej Ej kontr.	
Den personal som arbetar med bedövning, länkning och avblodning ska bedöma eventuella tecken på medvetande hos samtliga djur direkt efter bedövning, före länkning samt före och under avblodning. Be personal beskriva vad de tittar efter. Det ska stämma överens med uppgifterna i standardrutinerna. Vad man tittar på skiljer sig mellan djurslagen. Be personalen beskriva var de tittar efter andning t.ex. på däggdjur tittar man på bröstkorgen, på fåglar tittar man på kloakregionen. Tecken på medvetenhet skiljer sig åt beroende på om bedövningen är reversibel eller icke-reversibel. Därför måste man känna till att olika bedövningar kräver olika bedövningskontroll, beroende på metod. T.ex. gäller att låga frekvenser (50 Hz) i elbad för fåglar oftast är en icke-reversibel metod och hög frekvens (150 Hz) är en reversibel metod. Se exempel i punkt 47. Kontrollera också att det finns förutsättningar för personalen att upptäcka brister i bedövningen. Hur är belysningen, kan man se alla djur, ibland kan speglar behövas sättas upp då djuren under upphängning är vända åt "fel håll" och så vidare.		
Slakt 49	Standardrutinerna för eventuell ombedövning är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 5, art 6, art 16; L22 7kap. 2 §
	☐ ☐ ☐ Ja Nej Ej kontr.	
Det ska framgå vid vilka tillfällen ombedövning ska ske. Ombedövning ska journalföras, fråga efter att få se denna journal. Ombedövning får ej ske rutinemässigt. Observera att en hög frekvens av ombedövning kan vara ett tecken på att personalen är osäker, och använder ombedövning som en extra säkerhet trots att det ej finns behov av det, då måste företaget utbilda sin personal. Det kan även vara ett tecken på att personalen inte har kompetens att utföra bedövningen korrekt eller att det finns brister i bedövningsutrustningen.		
Slakt 50	Eventuell ombedövning sker i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 5, art 16; L22 7kap. 2 §
	☐ ☐ ☐ Ja Nej Ej kontr.	
Kontrollera så att det ej är rutin med dubbelbedövning, kontrollera så att bedövning sker på korrekt sätt, med godkända bedövningsmetoder. På fågelsidan är det vanligt att ombedövning sker med slag mot huvudet. Observera att fåglar över 5 kg ej får bedövas med slag i huvudet, de får bara avlivas med denna metod. Detta innebär att om fåglarna (över 5 kg) klubbas så får de ej användas till livsmedel. Krutdriven bultpistol är att rekommendera på större fåglar		
Slakt 51	Standardrutinerna för reservutrustning är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6, art 7, art 9, art 21; L22 4kap. 10 §
	☐ ☐ ☐ Ja Nej Ej kontr.	
se slakt 39 och 45, här ska all bedövning som inte är ordinarie finnas med. Om annan än ordinarie bedövnings- och avlivningsmetod används ska det framgå hur företaget säkerställer att medarbetare är uppdaterade på hur reservmetoden fungerar. Om t.ex. grisar normalt bedövas med gas, men reservbedövning sker med bultpistol, hur ser man till att personalen kan hantera båda bedövningssätten.		

Slakt 52	Reservutrustning finns i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 7, art 9, art 21; L22 4kap. 10 §
	☐ ☐ ☐ Ja Nej Ej kontr.	
Kontrollera att reservutrustningen finns lättillgänglig och i direkt närhet av bedövningsplatsen. Kraven på fixering och bedövning gäller även för reservutrustning. Vid kontroll av bedövning med fri projektil ska kontrollmyndigheten vara extra försiktig då det finns risk för rikoschett.		
Slakt 53	Standardrutinerna för underhåll och funktionstest av fixerings- och bedövningsutrustning är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6, art 7, art 9, art 21; L22 4kap. 9-10 §§
	☐ ☐ ☐ Ja Nej Ej kontr.	
Underhåll och kontroll av utrustningen ska ske i enlighet med tillverkarens anvisningar. Tillverkarens anvisningar ska finnas tillgängliga (på papper eller digitalt). Besiktning av ordinarie bedövningsutrustning ska göras varje slaktdag, men behöver enligt lagstiftningen inte journalföras. Däremot ska underhållsåtgärder journalföras. Journalföring av underhåll/kontroll av reservutrustning ska alltid ske, kontrollera att journaler förs.		
Slakt 54	Underhåll och funktionstest av fixerings- och bedövningsutrustning sker i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 7, art 9, art 21; L22 4kap. 9-10 §§
	☐ ☐ ☐ Ja Nej Ej kontr.	
Utrustning ska testas inför varje slaktdag, detta är särskilt viktigt på små slakterier där reservutrustningen kanske inte behöver användas så ofta och man inte heller slaktar så ofta. Be personalen beskriva rutiner för underhåll och testning, och be dem visa hur de genomför testen. Ett skjutvapens skötsel innefattar rengöring, smörjning och kontroll av eventuella packningar varje dag det används. Ammunition ska förvaras torrt.		
Slakt 55	Personalen innehar kompetensbevis även för reservutrustningen.	(EG) 1099/2009 art 7
	☐ ☐ ☐ Ja Nej Ej kontr.	
Se slakt 1 och slakt 40 Förtydliga om den bedövningsutrustning som anges i punkt 39 och reservutrustningen som avses i punkt 52 är olika.		
Slakt 65	Finns anordning som visar och registrerar de centrala elektriska parametrarna vid elektrisk bedövning?	(EG) 1099/2009 art 14; (EG) 1099/2009 Bilaga II p.4.1; (EG) 1099/2009 Bilaga II p.5.10
	☐ ☐ ☐ ☐ Ja Nej Ej kontr. Ej aktuell	
Kontrollera att den elektriska utrustningen är försedd med en anordning som registrerar de centrala parametrarna genom att fråga företaget. Företaget ska vara väl införstådd med hur registreringen fungerar och hur uppgifterna tas fram. Kontrollera att det finns en signal (ljud eller ljus) som visar när strömkretsen är sluten.		
Slakt 66	Registreras samtliga centrala parametrar som krävs och kan företaget ta fram de registrerade uppgifterna minst ett år bakåt i tiden?	(EG) 1099/2009 art 14; (EG) 1099/2009 Bilaga II p.4.1; (EG) 1099/2009 Bilaga II p.5.10
	☐ ☐ ☐ ☐ Ja Nej Ej kontr. Ej aktuell	
Begär att företaget tar fram och redovisar resultatet för de centrala parametrarna för några slaktdagar (lämpligen de registreringar som gjorts under kontrolldagen). Ett bra sätt att granska att värdena är korrekta är att jämföra med de värden som konstaterats vid kontrollen, exempelvis tiden då tången är placerad över djurets huvud. Kontrollera att uppgifterna sparas ett år bakåt i tiden. Kontrollera att samtliga centrala parametrar som är aktuella registreras. Kontrollera att företaget förstår vad registreringarna visar och om de upptäcker avvikelser. Kontrollera att datum och tid i registreringarna stämmer överens med verkligheten. Ett sätt att testa detta på är att be slaktpersonalen att utföra ett par bedövningar i vatten (en fullständig och en avbruten). Genom detta kan man avläsa bedövningen och se vilka centrala parametrar som registrerats och om uppgifterna visas korrekt för en avbruten respektive korrekt utförd bedövning. Vid fungerande bedövning med utrustning som inte uppfyller lagkrav på lagring och registrering av centrala parametrar bör företaget åtgärda detta skyndsamt. Projektgruppen anser att slakten kan fortsätta om inga andra brister finns gällande bedövningsresultat tills ny apparatur har införskaffats, dock som längst ca 6 mån.		
Avlivning/avblodning		

Slakt 56	Standardrutinerna för avlivning är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 4 p.1; (EG) 1099/2009 art 6, art 7, art 16; L22 8kap. 1, 4 §§
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr.
Kontrollera att det framgår hur avlivningen ska gå till. Avblodning sker genom att båda halsartärerna, eller det gemensamma kärl som dessa utgår ifrån, har skurits av. Det ska framgå om detta sker manuellt eller med automatisk dekapitering (fjäderfän). Avblodning är enda godkända metod för djur som ska användas för konsumtion. Det ska framgå att det efter avblodningen görs en kontroll i syfte att säkerställa att djuret är dött innan ytterligare steg i slaktprocessen utförs på detta djur. Kontrollen utförs visuellt (dvs. genom att man tittar på djuren) på samtliga djur.		
Slakt 57	Avlivning sker i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 4 p.1; (EG) 1099/2009 art 7, art 16; L22 8kap. 1, 4 §§
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr.
Kontrollera att det är ett förväntat blodflöde och att det inte går för lång tid mellan bedövning och avblodning. Om blodflödet bedöms vara otillräckligt kan detta vara en effekt av att slaktaren inte lyckats avbloda djuret korrekt. Detta kan bero på att snittet är på fel ställe, att kniven inte tillräckligt slipad eller att kniven är för kort så att den inte når in till de stora kärlen. Kontrollera tiden mellan bedövning och avblodning och att den tid som anges i standardrutinerna följs. Detta mäts lämpligen med tidtagarur och dokumenteras i kontrollrapporten. Företaget ska själva göra kontroller av bland annat tiden mellan bedövning och avblodning, be att få ta del av företagets egenkontroll.		
Slakt 58	Standardrutinerna för kontroll av medvetlösheten under avblodningen är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 5, art 6; (EG) 1099/2009 Bilaga I
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr.
Det ska framgå i standardrutinerna hur personal kontrollerar medvetlöshet, d.v.s. vilka indikatorer man använder. Det ska framgå hur företaget säkerställer kontrollen vid t.ex. skiftbyten. Denna kontroll är i princip densamma för kontroll av bedövning, det vill säga att man kontrollerar att bedövningen håller i och att djuret inte återfår medvetandet under avlivningen. Se punkt 47. Däremot är de indikatorer som används vanligen inte exakt desamma; till exempel är "faller ihop" och "toniska kramper" rimliga indikatorer direkt vid elbedövning, men vid avblodning handlar det snarare om "inga resnings- eller rättningsförsök" och "övergår i kloniska kramper". Toniska kramper = djuret blir stelt Kloniska kramper = benen börjar rycka/veva		
Slakt 59	Kontrollen av medvetlösheten under avblodningen utförs i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 5; (EG) 1099/2009 Bilaga I
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr.
Fråga personalen hur de kontrollerar medvetlösheten. Kontroll ska ske i samband med stick/snitt och därefter ska kontroll av död göras innan fler åtgärder vidtas enl Slakt 62 och 63. Under perioden mellan stick/snitt och slutlig dödskontroll krävs inte ständig övervakning av varje enskilt djur men däremot bör djur som hänger för avblodning inte lämnas helt utan tillsyn, ifall tecken på medvetande skulle återkomma.		
Slakt 60	Standardrutinerna för kontroll av att djuret är dött är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6, art 15; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.3; L22 8kap. 4 §
☐	☐	☐
Ja	Nej	Ej kontr.
Dött djur= där avblodning säkerställt irreversibelt hjärtstopp, med upphörd blodcirkulation, upphörd andning och irreversibelt förlorade hjärnfunktioner". Det ska framgå hur dödskontrollen sker och att tillräckligt lång tid har förflutit från påbörjad avblodning till trolig död. Det ska framgå att det efter avblodningen görs en kontroll i syfte att säkerställa att djuret är dött innan ytterligare steg i slaktprocessen utförs på detta djur. Kontrollen utförs visuellt (dvs. genom att man tittar på djuren) på samtliga djur. Vid misstanke om att djuret inte är dött, bedövas och avblodas djuret omedelbart på nytt. I standardrutinerna ska det framgå hur den ansvariga personalen ska bedöma att djuret är dött. Detta görs lämpligen genom att personalen skapar sig en samlad bild utifrån kontroll av följande parametrar:		

Grundförutsättningar finns:

- Båda halsartärer, eller det gemensamma kärl som dessa utgår ifrån, har skurits av.
- Förväntad mängd blod har runnit ut ur kroppen och blodflödet har upphört.

Inga livstecken ses:

- Inga andningsrörelser ses.
- Kroppen hänger slappt.
- Öronen hänger, tungan är slapp.
- Ögonen är öppna, stilla, riktade framåt/utåt och pupillerna är vidgade.
- Inga tecken på liv av typen blinkning, vridning av kroppen, sparkar med benen ses.
- Darrningar eller ryckningar i muskulatur kan dock ses även efter djuret är dött.
- Hornhinnereflex eller smärtreflex saknas.

Noteras ska att bedömning av död, i likhet med bedömning av medvetslöshet, är något som görs genom att man väger samman resultatet från ett antal olika indikatorer, som alla pekar åt samma håll. Död ska således fastställas för varje enskilt djur. Man noterar att djuret varit korrekt bedövat och korrekt avblodat, söker efter avsaknad av livstecken ingen andning, slapp kropp, öppna stela ögon osv) och slutligen bedömer man att tillräckligt lång tid har förflutit sedan stick/snitt.

Riktvärden är att det ska ha

- a) gått minst 4 minuter, och helst 6 minuter eller mer, från det att avblodningen inletts (nöt)
- b) Det har gått minst 2 minuter, och helst 3 minuter eller mer, från det att avblodningen inletts (gris, får)
- c) Det har gått minst 1 minut, från det att avblodningen inletts (fjäderfä)

SLU ID: SLU.scaw.2017.2.2-17

Om det finns larmanordning för onormalt lågt blodflöde ska det anges hur detta uppmärksammas och vad man gör om det larmar.

Om djuren visar tecken på att inte vara döda ska det framgå i standardrutinerna hur personalen hanterar detta. Bedövning och ny avblodning ska ske omgående.

I standardrutinerna ska det framgå hur och när stickprovskontroller genomförs.

Slakt 61	Kontroll av att djuret är dött sker i enlighet med lagstiftningens syfte.	(EG) 1099/2009 art 15; (EG) 1099/2009 Bilaga III p.3; L22 8kap. 4 §
	☐ ☐ ☐ Ja Nej Ej kontr.	
Be personal beskriva hur de kontrollerar att djuren är döda samt vad de gör om djuren visar tecken på att inte vara döda. Vid slakt av fjäderfä, om avblodning sker med hjälp av dekapitering kan kraven på övervakning av djuren sänkas.		
Slakt 62	Standardrutinerna för att säkerställa att inga åtgärder sker förrän djuret är dött är ändamålsenliga och efterlevs.	(EG) 1099/2009 art 6; L22 8kap. 4 §
	☐ ☐ ☐ Ja Nej Ej kontr.	
Det ska framgå i standardrutinerna att inga ytterligare åtgärder vidtas innan man har konstaterat att djuren verkligen är döda.		

2021-12-16

Slakt 63	Stämmer det att inga åtgärder sker förrän djuret är dött?	(EG) 1099/2009 art 6; L22 8kap. 4 §
	☐ Ja ☐ Nej ☐ Ej kontr.	
Kontrollera att det inte genomförs några åtgärder som kan innebära lidande för djuren innan djuren är garanterat döda. Exempel på otillåtna åtgärder är knäcka nackar, skära svansar, knipsa öron, skålla. Man får dock klippa av öronmärken, så länge man klipper i plasten och inte i örat.		
Övrigt		
Slakt 64	Stämmer det att inga övriga brister upptäcktes vid kontrollen?	
	☐ Ja ☐ Nej	
Kommentar:		